

T.C.
ÇANAKKALE ON SEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN OKUMA BECERİLERİNİN
GELİŞTİRİLMESİNDE METİN TÜRLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Abdullah GÜNGÖR

ÇANAKKALE
Ağustos, 2019

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

**ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN OKUMA BECERİLERİNİN
GELİŞTİRİLMESİNDE METİN TÜRLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**

Abdullah GÜNGÖR
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
Dr. Öğretim Üyesi Fatih KANA

Çanakkale
Ağustos, 2019

Taahhütname

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Ortaokul Öğrencilerinin Okuma Becerilerinin Geliştirilmesinde Metin Türlerine İlişkin Görüşleri*” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve değerlere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yaparak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

27/08/2019

Abdullah GÜNGÖR

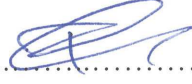
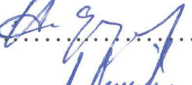

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Onay

Abdullah GÜNGÖR tarafından hazırlanan çalışma, 27/08/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda jüri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Referans No: ...10287350.....

Akademik Unvan	Adı SOYADI	İmza	
Dr. Öğretim Üyesi	Fatih KANA		Danışman
Dr. Öğretim Üyesi	Hulusi GEÇGEL		Üye
Dr. Öğretim Üyesi	Arzu ÇEVİK		Üye

Tarih:

İmza:

Prof. Dr. Salih Zeki GENÇ
Enstitü Müdürü

Önsöz

“Ortaokul Öğrencilerinin Okuma Becerilerinin Geliştirilmesinde Metin Türlerine İlişkin Görüşleri” adlı bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin okuma becerisi kazması aşamasında metin türünün etkisi incelenmiştir. Bu kapsamda çalışmanın “Giriş” bölümünde problem durumu açıklanmış, çalışmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve sayıtları ortaya konmuştur. Çalışmanın kavramsal çerçevesinde ise temel dil becerileri, okuma eğitimi ve okuma becerisinin gelişimine yönelik muhtelif konular ele alınmıştır.

Çalışmanın uygulama bölümünde ise nitel araştırma desenlerinden durum araştırması icra edilmiştir. Bu kapsamda Karadeniz Bölgesi’nde bulunan bir ilin bir ilçesine bağlı 350 öğrenciye sahip bir okulun Okuma Becerileri dersini alan 50 öğrencisinin katılımı ile görüşme ve gözlem veri toplama teknikleri kullanılarak inceleme yapılmıştır. Verilerin elde edilmesi için öncelikle 6 farklı metin türü belirlenmiş; bu metinlerden 3’ü olay çerçevesinde gelişen edebi metinlerden 3’ü de düşünceye dayalı öğretici metinlerden seçilmiştir. Düşünceye dayalı metinler; makale, deneme ve söyleşi türünden seçilmiştir. Olay çerçevesinde gelişen metinler ise tiyatro, fabl ve hikâye türlerinden seçilmiştir. Çalışmanın bulgular kısmında elde edilen veriler analiz edilerek yorumlanmıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların okuma becerisinin kazanılmasında metin türünün etkisinin olduğu gözlenmiştir. Bu bağlamda okuma becerisi kazanımlarında metin türünün dikkate alınmasının önemli olduğu anlaşılmıştır.

Bu çalışma süresince desteğini her zaman yanımda hissettiğim çok değerli tez danışmanım Dr. Öğretim Üyesi Fatih KANA’ya en derin saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Çalışmalarımı her zaman destekleyen aileme en samimi sevgilerimi sunarım.

Çanakkale, 2019

Abdullah GÜNGÖR

Özet

Ortaokul Öğrencilerinin Okuma Becerisini Geliştirmesinde Metin Türlerine İlişkin

Görüşleri

Dört temel dil becerisi içerisinde ayrı bir öneme sahip olan okuma becerisi, bilişsel anlamda birçok becerinin de temelini oluşturmaktadır. Bu önemli beceri alanına yönelik olarak ülkemizde ve dünya çapında bugüne dek pek çok araştırma yapılmış ve bu araştırmalar doğrultusunda birçok makale ve kitap yazılmıştır.

Bu çalışmanın amacı ortaokul öğrencilerinin okuma becerisi kazanmasında metin türünün etkisini ortaya koymaktır. Çalışmaya Karadeniz Bölgesi'ndeki bir ilin bir ilçesinden tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen beş ortaokul öğrencisi katılmıştır. Nitel araştırma desenlerinden durum çalışmasının kullanılmış olduğu bu çalışmada, verilerin analizi için geliştirilen sorular araştırmacı tarafından 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılı okuma becerileri dersi kazanımlarından hareketle ve uzman görüşleri alınarak oluşturulmuştur. Elde edilen veriler “bütüncül tek durum araştırması”na göre analiz edilmiştir.

Çalışma sonucunda katılımcıların algı düzeyleri ile yine katılımcılar tarafından okunan metin türleri ile arasında anlamlı yönde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca örneklem grubundaki öğrencilerin, okuduklarını anlama oranları ve bu doğrultuda metne yönelik sorulara verdikleri cevapların okunan metin türüne göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle fabl ve tiyatro metinleri başta olmak üzere genel anlamda öğrencilerin olay çevresinde gelişen edebi metinleri daha iyi anladığı ve bu metinlere yönelik olarak geliştirilen sorulara daha anlamlı cevaplar verdikleri görülmektedir. Çalışma sonucunda ulaşılan bulgular ilgili literatürle karşılaştırılarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Okuma Becerisi, Metin, Metin Türü.

Abstract

Secondary School Students' Opinions on Text Types in Developing Reading Skills

Reading skill, which has a special importance among four basic language skills, forms the basis of many cognitive skills. Many researches have been done in this country and around the world and many articles and books have been written on reading skills.

The aim of this study is to reveal the effect of the text type on the acquisition of reading skills for secondary school students. Secondary school five students selected by random sampling method from Karadeniz district, participated in the study. In this study, as a case study from qualitative research designs, the questions developed for the analysis of the data were created by the researcher based on the gains of the 2018/2019 reading skills course and by taking expert opinions. The data obtained were analyzed according to the holistic single case study..

As a result of the study, it was found that there was a significant relationship between the perception levels of the participants and the text types read by the participants. In addition, it was concluded that the comprehension rates of the students in the sample group and their answers to the questions about the text differed according to the type of text read. In general, especially fable and theater texts, students understand better the literary texts developing around the event and give more meaningful answers to the questions developed for these texts. The findings of the study were discussed and compared with the related literature.

Keywords:. Reading Skills, Text, Text Type

İçindekiler

Taahhütname	i
Onay	i
Önsöz	ii
Özet	iii
Abstract	iv
Tablolar Listesi	vii
Kısaltmalar	viii
Bölüm I: Giriş	1
Problem Durumu	1
Araştırmanın Önemi	1
Araştırmanın Sınırlıkları	2
Araştırmanın Varsayımları	2
Tanımlar	2
Kuramsal Çerçeve	3
Temel Dil Becerileri	3
Okuma becerisi	3
Dinleme becerisi	5
Yazma becerisi	7
Konuşma becerisi	8
Okuma Eğitimi ve Önemi	10
Okuma eğitiminin amacı	12
Okuma eğitiminin önemi	13
Okumaya Etki Eden Unsurlar	14
Fiziksel unsurlar	14
Bilişsel unsurlar	145
Çevresel unsurlar	166
Kişisel unsurlar	17
Okumanın Zihinde Oluşumuna Yönelik Yaklaşımlar	18
Aşağıdan yukarıya yaklaşım	19
Yukarıdan aşağıya yaklaşım	20
Süreç yaklaşımı	21
Okumaya Karşı Tutum ve Okuma Sorunları	22
Okuma hataları	23
Dikkat dağınıklığı ve isteksizlik	24

Okuma sorunlarının kontrol altına alınması	25
Tekrarlı Okuma.....	25
Eşli (İkili) Okuma	26
Eko okuma.....	27
Ahenkli okuma	27
Koro halinde okuma.....	27
Destekli okuma	27
Arkadaşla okuma	28
Metnin Üst Yapısı ve Metnin Planı	28
Okuma Kazanımları ve Metin Türü İlişkisi	31
Akıcı okuma kazanımları	31
Söz varlığı kazanımları.....	31
Anlama kazanımları	32
Okuma Kazanımlarında Metin Türlerinin Etkisi.....	33
Türkçe dersi öğretim programlarında ele alınan metin türleri.....	33
Metin türlerinin okuma kazanımları üzerindeki etkisi.....	36
Bölüm III: Yöntem	41
Araştırmanın Yöntemi.....	41
Çalışma Grubu.....	42
Veri Toplama Süreci	42
Verilerin Analizi	43
Bölüm III: Bulgular ve Yorumlar.....	44
Katılımcıların Metnin Konusu Hakkındaki Düşünceleri	44
Katılımcının Metinlerin Yazılış Amaçları Hakkındaki Düşünceleri	48
Katılımcıların Metindeki Yardımcı Düşünceler Hakkındaki Düşünceleri	54
Katılımcıların Metnin Örtük Anlamları Hakkındaki Düşünceleri.....	59
Katılımcıların Metnin Başlığının Metne Uygunluğu Konusu Hakkındaki Düşünceleri	63
Katılımcıların Metinde Beğendikleri Ve Beğenmedikleri Yönler	68
Katılımcıların Okunan Metnin, Türünün Özelliklerini Yansıtıp Yansıtmadığı Konusu Hakkındaki Düşünceleri.....	736
Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler	78
Tartışma, Sonuç	78
Öneriler	82
Kaynakça	83
Özgeçmiş	91

Tablolar Listesi

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa
1	Türkçe Dersi Öğretim Programında metin türlerinin sınıflandırılması (2018)...	37
2	Katılımcının metin türlerinin konuları hakkındaki düşünceleri.....	48
3	Katılımcının metin türlerinin konuları hakkındaki düşünceleri.....	48
4	Katılımcının metin türlerinin konuları hakkındaki düşünceleri.....	49
5	Katılımcının metin türlerinin konuları hakkındaki düşünceleri.....	50
6	Katılımcının metin türlerinin konuları hakkındaki düşünceleri.....	50
7	Katılımcının metinlerin yazılış amaçları hakkındaki düşünceleri.....	54
8	Katılımcının metinlerin yazılış amaçları hakkındaki düşünceleri.....	54
9	Katılımcının metinlerin yazılış amaçları hakkındaki düşünceleri.....	55
10	Katılımcının metinlerin yazılış amaçları hakkındaki düşünceleri.....	55
11	Katılımcının metinlerin yazılış amaçları hakkındaki düşünceleri.....	56
12	Katılımcının metinlerdeki yardımcı düşünceler hakkındaki düşünceleri...	59
13	Katılımcının metinlerdeki yardımcı düşünceler hakkındaki düşünceleri...	59
14	Katılımcının metinlerdeki yardımcı düşünceler hakkındaki düşünceleri...	60
15	Katılımcının metinlerdeki yardımcı düşünceler hakkındaki düşünceleri.....	60
16	Katılımcının metinlerdeki yardımcı düşünceler hakkındaki düşünceleri...	61
17	Katılımcının metinlerin örtük anlamları hakkındaki düşünceleri.....	64
18	Katılımcının metinlerin örtük anlamları hakkındaki düşünceleri.....	64
19	Katılımcının metinlerin örtük anlamları hakkındaki düşünceleri.....	65
20	Katılımcının metinlerin örtük anlamları hakkındaki düşünceleri.....	66
21	Katılımcının metinlerin örtük anlamları hakkındaki düşünceleri.....	66
22	Katılımcının metinlerin başlıklarının metinlere uygunluğu konusu hakkındaki düşünceleri.....	69
23	Katılımcının metinlerin başlıklarının metinlere uygunluğu konusu hakkındaki düşünceleri.....	69
24	Katılımcının metinlerin başlıklarının metinlere uygunluğu konusu hakkındaki düşünceleri.....	70
25	Katılımcının metinlerin başlıklarının metinlere uygunluğu konusu hakkındaki düşünceleri.....	71

Tablo Numarası	Başlık	Sayfa
26	Katılımcının metinlerin başlıklarının metinlere uygunluğu konusu hakkındaki düşünceleri.....	72
27	Katılımcının metin türlerinde beğendiği ve beğenmediği yönler.....	73
28	Katılımcının metin türlerinde beğendiği ve beğenmediği yönler.....	74
29	Katılımcının metin türlerinde beğendiği ve beğenmediği yönler.....	74
30	Katılımcının metin türlerinde beğendiği ve beğenmediği yönler.....	75
31	Katılımcının metin türlerinde beğendiği ve beğenmediği yönler.....	76
32	Katılımcının metinlerin, türlerinin özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı konusu hakkındaki düşünceleri.....	79
33	Katılımcının metinlerin, türlerinin özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı konusu hakkındaki düşünceleri.....	75
34	Katılımcının metinlerin, türlerinin özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı konusu hakkındaki düşünceleri.....	75
35	Katılımcının metinlerin, türlerinin özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı konusu hakkındaki düşünceleri.....	76
36	Katılımcının metinlerin, türlerinin özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı konusu hakkındaki düşünceleri.....	77

Kısaltmalar

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

Bölüm I: Giriş

Problem Durumu

Okuma becerisi dört temel dil becerisinden biri olarak öne çıkan ve son yıllarda önemi giderek daha da anlaşılan bir konudur. Konunun önemine bağlı olarak okuma becerilerinin geliştirilmesi adına birçok yol ve yöntem geliştirilmektedir. Metin türleri ile okuma becerisi arasındaki ilişkinin araştırılması da okuma becerilerinin geliştirilmesi adına yapılan çalışmalardan biridir. Ortaokul öğrencilerinin okuma becerisi kazanmasında metin türlerinin etkisini ele alan çalışmamız aşağıdaki problem cümlesi üzerine temellendirilmiştir:

Ortaokul öğrencilerinin okuma becerisi kazanmasında metin türlerinin farklılaşması ne ölçüde etkilidir?

Bu araştırma problemi doğrultusunda aşağıdaki alt problemlerin yanıtlarına ulaşılmaya çalışılacaktır:

1. Örneklem grubundaki öğrencilerin öğretici metinleri (makale, deneme, söyleşi) anlama düzeyleri nedir?
2. Örneklem grubundaki öğrencilerin olay çerçevesinde gelişen edebi metinleri (fabl, tiyatro, hikâye)anlama düzeyleri nedir?
3. Örneklem grubundaki öğrencilerin olay çerçevesinde gelişen edebi metinler ile öğretici metinleri anlama düzeyleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

Araştırmanın Önemi

Araştırma ile ortaokul öğrencilerine okuma becerileri kazandırmada metin türünün önemine dikkat çekilmek istenmiştir. Araştırma, “metin türüne göre okuma becerisi” konusuna dikkat çekmesi ve araştırmadan elde edilen bulgular aracılığıyla “metin türüne göre okuma becerisi” yönteminin okul programlarına konulan etkinliklerde kullanılması konusunda veri sağlaması açısından önemlidir.

Araştırmanın Sınırlıkları

Araştırma, Karadeniz Bölgesi'nde bulunan bir ilin bir okulunda öğrenim gören beş öğrenciyle sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Varsayımları

Bu araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için araştırmacı tarafından ortaya konulan varsayımlar aşağıda sıralanmıştır

Araştırmaya katılan öğrencilerin, araştırma sorularının gerektirdiği ön bilgiye sahip olduğu varsayılmaktadır.

Araştırmaya katılan çalışma grubunun, ortaokul düzeyindeki öğrencileri yeterli seviyede temsil ettiği varsayılmaktadır.

Araştırmaya katılan çalışma grubunun, araştırma sorularını cevaplandırmada dış etkenlerden etkilenmediği varsayılmaktadır.

Tanımlar

Okuma Becerisi: Okuma becerisi, bir yazıyı, tümceleri, noktalama işaretleri, sözcükleri ve öteki öğeleriyle kavrama, algılama ve görme safhasıdır.

Metin: Okumaya konu olan ve kendi içersinde bir bütünlüğe sahip bulunan cümlelerden meydana gelen dilsel ürünleri ifade eder.

Metin Türü: Yazınsal eserlerin konularına, teknik özelliklerine ve biçimlerine göre ayrıldığı çeşitlerine metin türü denir.

Kuramsal Çerçeve

Temel Dil Becerileri

Türkçe eğitim ve öğretimi konuşma, dinleme, yazma ve okuma başta olmak üzere genel olarak dört temel beceriyle dil bilgisi üstünde düzenlenmiştir. Türkçenin öğretimi ile eğitimi safhasında 4 ana dil becerisinin istenen seviyede temin edilmesi ve ilerletilmesi önde gelen hedeflerindedir. Anadilde öğretim ve eğitim safhasının en başta gelen iki boyutu anlatma ve anlamadır. Anlatma, yazma ile konuşma becerilerini; anlama, dinleme ile okuma becerilerini içermektedir (Oğuzkan ve Sever, Kavcar, 1999, s. 45). Okuma ile dinleme anadilde kavrama kabiliyetine dair beceriler olup alıcı dil şeklinde de bilinmektedir. Yazma ve konuşmaya anlatım kabiliyetine dair beceriler olup verici dil şeklinde de bilinmektedir. Türkçe öğretiminde ana hedef, öğrencileri kullandıkları anadillerinin beceri sahalarında yetkinliğe taşımaktır. Yavuz (2010, s.304) anadili ilerleyişinde temin etme sırasını dinleme, konuşma, okuma ile yazma şeklinde tanımlar. Anadili iyi kullanan birisi dört ana dil kabiliyetini de etkin bir şekilde kullanmayı bilmelidir; zira bahse konu dört beceri sahasının geliştirilmesi öğrencinin bütün hayatına yön vermektedir. Kişinin iletişimsel yetkinliği bahse konu becerilerin birbiri ile ilintili gelişimine bağlıdır; çünkü belli başlı bir becerinin gelişmiş olması diğer becerinin gelişmesine de etkide bulunmaktadır. Hagevik (1999, s.46), bireylerin zamanlarını değerlendirme konusunda %40'ını dinleme, %35'ini konuşma, %16'sını okuma, %9'unu yazma alanına yönelttiğini belirtmektedir.

Okuma becerisi. Okuma, bir yazıyı, tümceleri, noktalama işaretleri, sözcükleri ve öteki öğeleriyle kavrama, algılama ve görme safhasıdır (Kavcar vd., 1999, s. 46). Okuma, belli bir yazının imlerini, sözcüklerini, harflerini tanıyabilmek ve bunlara ait anlamları kavramak olarak tanımlanır. Okuma, basılı olan sözcükleri duyu organları vasıtasıyla algılayıp bu sözcükleri yorumlama, kavrama ve anlamlandırmaya dayalı zihinsel bir faaliyettir. Okuma faaliyeti ses ve göz organlarının birçok hareketi ve zihnin yazılı olan

sembolleri anlamasıyla meydana gelir (Demirel ve Şahinel 2006, s. 32). Okuma; bir yazıyı, tümceleri veya sözcükleri tüm unsurları ile anlamlandırma, kavrama, algılama ve görme faaliyetidir (Sever, 2004, s. 78).

Okuma, zihnin gelişmesine çok büyük katkıda bulunan öğrenme sahasıdır. Okuma safhasında cümleler zihinsel kavramlara dönüştürülmekte, anlam verilmekte ve beyinde yapılandırma yoluna gidilmektedir. Bu sebeple okuma hususuna Türkçe öğretiminde çok daha fazla önem atfedilmektedir (Güneş, 2007, s. 117). Kişiliği ve dili geliştirmenin etkili yöntemlerinden birisi sayılan okuma bir yönden de anlama faaliyeti içindedir. Bahse konu tüm çalışmalar ortaya çıkarıyor ki okuma, zahmetli ve yavaş bir şifreyi çözme faaliyetidir. Wallace (2001, s. 26) çalışmasında geleneksel okuma pedagoji tanımını, metnin sunum yapısı içinde anlama sonrası metin hakkındaki okumayı takip eden sorular şeklinde bir yaklaşım ile betimler. Moran ve Williams (1989, s. 225) ise okuyucuların kişisel yorum ile okuma becerisini ilerletmek amacı ile hazırlanan faaliyetlere rağmen, anlama ile ilgili sorular, hâlâ pek çok araçta önemli özellik olarak görüldüğünü belirtir. Okuduğunu anlama temeline dayanan yaklaşımlarda şöyle bir çelişki yaşanmaktadır; acaba metnin okuyucuya bağlı bir anlamı mı veyahut çok anlamı mı bulunmaktadır? Williams (1983, s. 50) tarafından gerçek anlamın yazının yazarı tarafından verilmeye çalışılan anlam olduğunu iddia etmektedir. Widdowson (1979, s. 85), metnin pek çok etkene dayalı bir şekilde, okuyucudan okuyucuya değişiklik gösterebilecek anlamlarının bulunduğunu öne sürmektedir. Urquhart'ın (1987, s. 407) tezine göre anadildeki okuyucular için bile her kişinin deneyimine göre, belli bir metnin anlamında her anlamda bir anlaşmaya varılması mümkün değildir. Bu fikir doğrultusunda, okuyucunun başarabileceği şey “anlama” yerine daha çok “yorum” şeklinde olmaktadır. Okumanın dil temelinde kabul edilen yaklaşımı, akıcı bir şekilde okumanın öğrencinin genel dil yetkinliğine, özellikle de otomatik sözcük tanımlaması ilişkili olduğunu öne sürmüştür. Başarılı okuyucu farklı metin türleri ile uygun görülen strateji türlerini bilen ve okumanın

hedeflerine göre kendilerinin stratejilerini gözlemleyerek kontrol altında tutabilen okuyucu olarak tanımlanır. Okuma pek çok beceri ile stratejiyi içinde bulunduran karmaşık süreç olarak görülür. Her bir beceri ya da strateji pek çok alt seviye beceri ya da stratejiyi barındırabilir. İçeriğindeki bilgileri etkin yapmanın öğrencinin anlamasında veya bir metin içindeki bilgileri geri çağırma da çok önemli bir rolü bulunduğu düşünülmektedir.

Okumanın sessiz ve sesli olacak şekilde iki türü bulunmaktadır. Buna ilave olarak yüksek bir ses ile şiir okuma manasında kullanılan inşaat da okuma çeşitlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bahse konu okuma çeşitlerinin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- i. **Sesli Okuma:** Göz ile algılanarak, zihin ile kavranan sözcük kümesinin ya da sözcüklerin konuşma organları vasıtasıyla dile getirilmesidir. Sesli olarak okumadaki başlıca hedef, yazıların doğru ve de konuşma dilinin tüm özelliklerini yansıtacak şekilde dile getirilmesidir (Kavcar vd., 2003, s.43-44).
- ii. **Sessiz Okuma:** Bireye ait ses organlarının hiçbirini hareket ettirmeksizin, baş ve gövde hareketi yapmadan, sadece göz ile yapılan okumaya verilen addır. Sessiz okuma çalışmasına ilkokulun ikinci sınıfı itibariyle başlanmaktadır... İki ile üçüncü sınıfta kısıtlı vakit ayrılrsa bile dördüncü sınıfta sessiz ve sesli okuma zamanlarının birbiri ile eşit olması hususuna dikkat edilir. Beşinci sınıfa gelindiğinde daha fazla sessiz okuma konusu işlenir (Kavcar vd., 2003, s.44).
- iii. **İnşaat:** Türkçe derslerinin hedeflerinden bir diğeri, öğrencilere edebî değeri bulunan şiir ve bu şiirlerdeki duygu ve düşünce niteliklerini verecek şekilde, yüksek ses ile okuma becerisini elde etmesini sağlamaktır (Kavcar vd., 2003, s.45).

Dinleme becerisi. Kişinin yaşamında ilk olarak kazandığı ve yaşamının geri kalan bölümünde, dinleme, en çok kullanmakta olduğu dil becerisidir (Özbay, 2012; Makodia, 2009; Buzan, 2006; Cemiloğlu, 2004). Alan yazılarında amaçlı bir etkinlik olarak dinlemenin

görüldüğü, dinleme ve işitmenin farklı görüldüğü, dolayısı ile dinlemenin eğitim vasıtasıyla geliştirilmesi ve öğrenilmesi gerekli olan bir beceri olduğundan bahsedilir (Özbay, 2009; Waks, 2007; Yalçın, 2002;). Gürgen (2008); Brady ve Leigh'e 2005 göre, dinleme, iletilenleri anlayarak uyaranlara tepkide bulunabilme faaliyetidir. Robertson'a (2008) göre ise ortalama bir zekâya sahip öğrencinin dinleme yeteneği ile başarı durumu arasındaki bağlantı, zekâ seviyesiyle başarı durumu arasındaki bağlantıdan daha yüksek bulunmuştur.

Dinleme, öğrenme ve iletişimin en temel vasıtasıdır. İletişim süreci boyunca, öğrenmenin sağlıklı gerçekleşebilmesi maksadıyla, 'kaynak' vasıtasıyla gönderilen iletilenin 'alıcı' vasıtasıyla paylaşılması gerekmektedir. İletilen hususlardan alıcı tarafından yeni yaşantılar elde edilebilmesi ise, dinleme becerisindeki birikimiyle yakından alakalıdır. Kaynak vasıtası ile söze dönüştürülmüş olan düşünce, duygu, tutum, haber ve bilgilerin algılanarak anlam verilmesi, kavranması ile yorumlanması, belli başlı bazı beceri, bilgi ve alışkanlıklar gerektirmektedir (Sever, 1995, s.15). Öğrencilerin ana dili edinim dönemlerinde kazandıkları dinlediklerini anlama becerisi, yabancı bir dil öğrenirken de duymuş olduğu, düzeyine uyan söz kalıpları, terim ve kelimeleri anlamasına katkıda bulunacaktır. Dinleme, konuşmakta olan bireyin vermek istediği mesajları, pürüzsüz bir şekilde anlayabilme ve bahse konu uyarana karşı tepkilerde bulunabilme faaliyetidir (Demire, 2002, s. 35).

Etkili öğrenmenin meydana gelmesinde doğru dinleme faaliyeti çok önemlidir. İyi bir dinleme için, öğrencilerin etkili dinleme tekniğini doğru bir şekilde kullanması gerekmektedir (Yıldırım, Doğanay ve Türkoğlu, 2009, s. 100). Bol dinleme yaparak dinleme becerisi geliştirilir. Dinleme etkinliklerine ayrılan vaktin çok olması lazımdır. Dinleme faaliyetini sadece metinden sonra yer alan anlama soruları ile yapmak yanlış bir yaklaşımdır. Dil kurallarının bir anlamda sözcük bilgisi, söyleme ve dil bilgisinin iyi bilinmesi, konuşma becerisinin kazanılmasına katkı sağlar (Bygate, 1987). Chomsky'e (1965) nazaran konuşmayı eyleme dönüştüren süreç safhası, devinsel (motor) beceri vasıtasıyla dilsel edinci meydana

getiren çoğunluk itibariyle gözlemlenemeyen faaliyetlerin bir son ürünü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözcük hazinesinin, ses tonunun, ses üretiminin, ritim ve kalite gelişmesinden meydana gelen bir bütüne konuşma denmektedir.

Yazma becerisi. Yazma becerisi, istek ve arzuların, duygu, düşünce ve hayallerin, okunan ve/ya duyulanların, bilinen ve görülenlerin dil vasıtasıyla kâğıt üstüne etkili ve güzel olarak geçirilmesidir (Calp, 2007, s. 215). Bu beceri, izlenimleri, hayalleri, duyguları ve düşünceleri en iyi tarzda ifade edebilmek maksadıyla belli bazı işaret ve sembolleri belli bir disiplin içinde düzenleme becerisi şeklinde de ifade edilmektedir (Gündüz ve Şimşek, 2011, s. 17).

Yazma, bilginin edinilmesi, bilginin toplanması ve bilginin ifadeye dönüştürülmesi ile alakalı süreçlerin tümünden meydana gelir (Carter vd., 2002, s. 246). Yazma, kişilerin iletişim kurmaya dair ihtiyaçlarını karşılama sürecinin yanı sıra öğrenmelerine de yardımcı olur. Öğrencilerin yazma becerileri geliştiği müddetçe, yazılı anlatım alanında edindikleri bilgileri hayata geçirmeleri ve de öğrendiklerinin ötesine geçişlerine olanak bulurlar. Bunun yanında, öğrenci, yazma becerisini geliştirdiği sürece, zihinlerini devamlı kullanır, düşünme becerilerini kontrol altında tutar ve öğrenme süreçlerini daha etkin halde bulundurlar (Raimes, 1983, s. 44).

İlköğretim seviyesinde Türkçe dersinde kazandırılması hedeflenen yazma becerileri, hedefe uygun şekilde yazma, noktalama işaretlerini doğru şekilde kullanma, dil bilgisi kuralına uyma, sözcükleri doğru şekilde kullanma, yazım kuralını uygun şekilde kullanma, belli bir konu üzerinde düşünceleri tutarlı ve planlı şekilde örgütleyip yazma, anlaşılır ve doğru cümleler kurma, sözcüklerin zıt ve eş anlamlarını bulma şeklinde ifade edilebilir (Demirel, 1999, s. 248-252). Bu becerilerin gerçekleşmesi için bir birikime sahip olmak gerekir. Bahse konu birikim anlatma arzusuyla ortaya çıkar. Kaliteli bir anlatımın, dolayısı ile

yazılı anlatımın meydana gelmesi için belli başlı bazı hususların bir arada bulunması gerekmektedir. Deniz (2000: 60)'e nazaran bunlar:

- i. Sağlam ve zengin kelime hazinesine haiz olmak,
- ii. Hitap edilen kişiyi tanıyarak, onun ilgi alanı, zihinsel kapasitesi ve kültür düzeyini dikkate almak,
- iii. Düşünce ve duyguları ahenkli ve mantıklı bir düzen içinde bulundurabilmek,
- iv. Yazmayı zevk ile yapabilmek,
- v. Dikkatli ve bol okumak,
- vi. Bir hedefe sahip olmak ve bu hedefi açık olarak belirtebilmek,
- vii. Bol hayal kurmak ve geniş düşünmek,
- viii. Dilin inceliklerini ve özelliklerini bilmek,
- ix. Çevre ve okul eğitimi ile kendini eğitmeye önem vermek,
- x. İyi gözlemci olmaya çalışmak,
- xi. Orijinal (özgün) olmaya çalışmak,
- xii. Başarmaya azimli ve niyetli olmaktır.

Konuşma becerisi. İnsan toplumsal bir varlıktır ve yaşadığı çevredeki insanlar ile iletişim kurma ihtiyacı hisseder. İletişim, iletilmesi arzu edilen materyalin, konu ile ilgili herkesin anlaması amacı ile düşünce, kanaat ya da bilginin; konuşma, yazı ve görsel araçlar ya da hepsinin kullanılması ile değiştirilmesi, alınması veya iletilmesi olarak tanımlanabilir (Sillars, 1997, s. 1). Yapılan tanımda vurgulandığı gibi birçok şekilde hayata geçirilmesine rağmen, iletişim denildiğinde “insan ile diğer bir insan arasında geçen sözel bir süreç biçiminde yapılan konuşma” tanımlanabilmektedir (Oskay, 2005, s. 1).

Konuşmaya dair birçok tanımdan söz edilmiştir. Bunlardan bazıları şu şekilde ele alınabilir: Konuşma; bilgi, duygu ve düşüncelerin seslerden meydana gelen dil vasıtasıyla karşıya iletilmesidir (Demirel, 1999, s.40). Konuşma, zihinsel uğraşla, zihinsel birikimle

meydana getirilen iletinin dil vasıtasıyla karşıdakine aktarılmasıdır (Adalı, 2003, s. 27). Konuşma, bireyin doğuştan itibaren sahip olduğu, belli bir zamanda öğrenip yaşayarak edindiği görüş ve düşünceleri ile kendine ait duygu ve isteklerini belli bir amaçla karşıdakine ya da karşıdaki bireylere aktarabilmesidir (Çongur, 1995, s. 42).

İnsan; toplumdaki ilişkisini düzene sokmak, toplum içinde bir yer temin etmek, kendini çevresine ifade edebilmek, belli bir konuda bilgi iletmek; fikir, düşünce ve duygularını açıklayabilmek ve benzeri birçok sebeple konuşma fiiline başvurmak durumundadır. Fakat bu konuşmalar yavan, basmakalıp, gelişigüzel ve baştan savma olursa birey düşüncesini ifade etmekten, sempati, saygı ve ilgi toplayamaz; git gide toplumdan dışlanırken (Emir, 1986, s. 290) güzel bir şekilde konuşan kişilerin toplumda iyi karşılandığı, daha fazla saygı gördüğü göz önüne alınmalıdır.

Okula başlamadan evvel aile içindeki konuşma eğitiminin çok büyük oranda alışkanlıklar, görenek ve gelenek üçgeninde devam ettirilmesi; çocuğa ait konuşma becerisinin, vaktinde ve gerektiği gibi işlenerek geliştirilememesine neden olur. Bu durum ise aile içindeki ilişkilerde; öğretmen ve öğrenci, arkadaşlık, komşuluk ilişkileri ile iş hayatındaki ilişkilerde sıkıntı ve sorunlara yol açmaktadır (Taşer, 1992, s. 6-7). Bu durumun üstesinden gelmek için ilköğretim ilk sınıfından başlamak üzere konuşma becerisi üstünde titizlik gösterilmelidir.

Konuşurken kültür dilinin tonlama, vurgu, ulama benzeri söyleyiş niteliklerinin, ölçünlü (standart) dilin mevcut ilkelerine uyan bir tarzla kazandırılması öğretimin ana sorumlulukları arasındadır. Bunun yanında öğrencinin, kelime hazinesini zenginleştirilmek suretiyle anlatma ve anlama becerisinin geliştirilmesi maksadıyla tasarı, düşünce ve duygularını söz ile anlatmaya heveslendirilmelidir (Sever, Kaya ve Aslan; 2006, s.26). Öğrencinin istekli olması, o işi yapabileceğine inanması ile doğru orantılıdır. Sınıfta

öğrenciye yapılan uygulamalar ve verilen örnekler, seviyesine uygun olursa öğrencinin istekli hale gelmesi beklenir.

Dil becerileri içinde sosyalleşme ile alakası en fazla olan beceri olarak “konuşma” kabul edilmektedir. Bu nedenle “konuşma becerisinin ilerletilmesi ve geliştirilmesi iletişim bilimleri, davranış bilimleri, psikoloji, sosyal psikoloji gibi bilimler ile doğrudan alakalıdır” (Ünalın, 2007, s. 2-3). Konuşma eğitimi, sosyalleşme eğitimi olarak da anlamlandırılmaktadır. Uygarlık ve demokratikleşmenin olması konuşma eğitimi ile doğrudan ilintilidir. Bunun nedeniyle Batı dünyasında ilk ve ortaokul sınıflarında ‘Konuşma Sınıfları’ vardır. Bu sınıflar içinde kürsü, mikrofon, video, teyp vb. konuşma eğitimi için gereken araç ve gereçler bulunmaktadır (Yalçın, 2002, s. 164). İleri düzeyde konuşma becerisine sahip kişi, yakın çevresinden uzak çevresine sağlıklı iletişim kurma konusunda sağlıklı birey olarak görülürler.

Konuşma becerileri hem toplum hem de birey için çok önemli bulunmaktadır. Bu nedenle, özellikle Türkçe ve sınıf öğretmenleri büyük sorumluluk sahibidir. Konuşma becerileri bir dizi kuralı ezberleyerek ve onları ezberleterek geliştirilemez. Bunu başarmak için çeşitli ve bol uygulamalar yapmanız, iyi ve etkili konuşan insanları dinlemeniz ve onların rol model alınması fayda sağlar. (Özbay, 2005, s. 5). İnsanın doğuştan sahip olduğu bir beceri olarak ortaya çıkan doğru ve etkili konuşma, bu alandaki verilecek eğitimlerle alakalıdır. Beceriler, kendiliğinden ve çaba göstermeden gelişme göstermez. Bir kişinin hangi becerilere sahip olduğu önemli değildir, bu beceriyi geliştirmek için eğitim ve pratik yapmak zorunludur. Eğitim ile belli bir noktaya getirilen beceriler de tekrar tekrar yapılan uygulamalar ile idame edilmelidir.

Okuma Eğitimi ve Önemi

Okuyucunun okumayı gerçekleştirebilmesi için ilk önce sözcüğü tanıması gerekir (Akyol, 2005, s. 3). Kelimenin tanınması, okuyucu tarafından zihinsel sözlüğün kullanmasıyla

sağlanabilir. Bir cümle zinciri, paragraf ve bir bütün olarak metinler yanlış anlaşılabilir. Kelimelerin yanlış ya da yetersiz şekilde tanınması durumunda, zincirleme olacak şekilde paragraflar, cümleler ve bir bütün şeklinde metin yanlış olarak anlaşılabilir veya anlaşılmalıdır. Okuma sırasında telaffuz edilen kelimeler ve cümleler sürekli bellekte yer almakta ve okuyucu, ön bilgiyi kullanarak bütünü anlamını elde etmeye çalıştığı anlaşılabilir. Elde edilmiş olan anlam, okumak ve anlamak için uzun süreli hafızaya yönlendirilir. Sever'e (1995) göre, yeni bir anlam kazandıran faaliyet olarak kabul edilen okuma süreci aşağıdaki süreçleri kapsar:

- i. Temel bilgilerin inceleme maksadıyla okunması,
- ii. Metni hızlı bir şekilde yüzeysel gözden geçirme maksatlı okuma,
- iii. Bilgiyi bütünleştirme ve tamamlama maksatlı okuma,
- iv. Bir bilgi öğrenmek için metinden okuma,
- v. Yazma ihtiyaçlarını karşılamak için okuma,
- vi. Okuma eserini değerlendirme ve eleştirme için okuma,
- vii. Genel manada anlamak için okuma.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın Türkçe Dersi Öğretim Programı içinde okuma yazma öğretimi özel bir öneme sahiptir ve "Ses Tabanlı İlk Okuma Yazma Öğretimi" kullanılmaktadır. Dik temel harf ya da birleşik eğik harfler ile ilk okuma yazma öğretimi yapılır. İlk okuma ve yazma öğretimi, temel düzeydeki okuma ile yazma becerisi ile sınırlı bulunmamaktadır. Değerlendirme, analiz sentez yapma, ilişki kurma, sorgulama, sınıflama, sıralama, anlama ve düşünme benzeri zihinsel becerilerin ilerletilmesinde ilk okuryazarlık öğretiminin çok önemli bir işlevi bulunmaktadır. Bu çerçevede, Türkçe'nin etkili, güzel ve doğru kullanımına yönelik becerilerin edinildiği ilk okuma ve yazma öğretimi hedeflenmektedir. (MEB, 2018, s.10).

Okuma eğitiminin amacı. Okuma eğitiminde nihai hedefin, okuduğunu anlayan, onlara tepki verme yeteneği bulunan ve bu yeteneğini her okumada etkin olarak kullanan okuyucu yetiştirmek olduğu söylenebilir. Okuma etkinliği, okuyucu ile yazar arasındaki, okuyucunun ruhsal, zihinsel ve duygusal gelişimine katkıda bulunan bir iletişim süreci olarak tanımlanır. Bu süreçte, yazar tarafından metin yoluyla aktarılan düşünceler okuyucunun bilgisi ile yeniden şekillendirilir. Okuma sürecinin amacı, öğrencinin kişiliğini geliştirmek, öğrencinin yaşadığı toplum ile sağlıklı ilişkiler kurmasını ve öğrencinin ihtiyaç duyduğu bilgi ve donanımı temin etmektir. Özetle, okumanın amacı, yazarın mesajlarını, düşüncelerini etkin bir şekilde, evrensel ve yerel açıklama ve yorumları içerecek şekilde anlama ve anlama yeteneğini geliştirme arzusu olarak tanımlanabilir (Ocasion, 2006, s. 7).

Demirel ve Şahinel (2006, s. 83) okuma öğretiminin hedeflerini aşağıdaki gibi sıralar:

- i. Doğru, sürekli ve kapsamlı okuma yeteneğini kazanmak,
- ii. Kelime hazinesini geliştirebilmek,
- iii. Okumanın bilgi edinmenin yollarından biri olduğunu anlamak,
- iv. Güzel ve doğru yazılmış metni anlayarak ifadenin gücünü geliştirmek,
- v. Okumayı güzel bir alışkanlık hâline sokma.

Ünalın (2001, s. 86) ise aşağıdaki gibi okuma çalışmalarının hedeflerini ortaya koymaktadır:

- i. Anlamlı, sürekli, doğru ve hızlı okuyabilme,
- ii. Okunan metni çabuk ve doğru anlayabilme,
- iii. Boş zamanlarında kitap okuma alışkanlığı kazanma,
- iv. Seviyeye göre iyi kitaplar seçebilme,
- v. Sözcük dağarcığını arttırma,
- vi. Kitap okumanın en kolay, en ucuz ve en sağlıklı bilgi elde etme yollarından birisi olduğunu anlama,

- vii. Güzel ve doğru Türkçe ile yazılmış edebi metinleri okuyarak ifade gücünü arttırma.

Okumanın temel amacı okuduğunu anlama, bu şekilde anlama yeteneğini geliştirmektir. Okuduğunu anlama, ilköğretim seviyesinde kazanılması gereken, yazılı materyalden anlam elde etmeyi ve ayrıntıların anlaşılmasını gerektiren temel dil becerileri arasındadır. (Rose vd., 2000, s.55). Okuduğunu anlama yeteneği, okuyucuların yazı dilindeki sembolleri, dilsel bilgisini, zihinsel becerilerini ve dünyayla ilgili becerilerini tanıma ve algılama yeteneğine dayanmaktadır. Bunun yanında, okuyucunun istekli olması, okumaya olan ilgisi, okumanın gerçekleştiği ortam, yargıları ve okuma amacı da okuduğunu anlama seviyesini etkiler (Akyol, 2005, s.3).

Okuma eğitiminin önemi. Okumanın, matbaadan önce, hatta yazıdan bile önce başladığı görülmektedir. Dilin ondan önce başladığı bile ifade edilebilir. İlk insanlar hayatta kalabilmek için dünyayı "okumak" zorundaydılar, sonra da yazıyı öğrenmişlerdir (Blaha ve Bennett, 1993, s. 39). Aslında, durum bugün de değişmemiştir. Tüm gelişmelere, hızla ilerleyen teknolojiye ve teknoloji ile gelen araçların artan etkisine rağmen uygar toplumlar içinde okumanın işlevi azalma göstermemiştir (Özdemir, 1987, s. 12). Gelişmiş ülkeler, bilgiye ulaşmak, almak, kullanmak ve sınıflandırmak için büyük miktarda harcama yapmaktadır (Yalçın, 2002, s. 19). Bilgi edinmenin en iyi yolu okumadır (Ruşen, 2001, s. 23).

Okuma ve yazma, bir yandan insanlığın birikmiş olan deneyimlerini eski nesilden yeni nesillere aktarmaya hizmet ederken, diğer yandan, canlı nesiller arasında önemli ve oldukça etkili bir iletişim ve anlaşma yoludur (Öz, 2001, s. 12).

Dil iletişimin sağlandığı ve bilginin aktarıldığı en önemli araçlardan biridir (Yalçın, 2002, s. 9). Dil, düşüncenin var olduğu alandır (Demiralp, 1995, s. 44). Okuma etkinliği aynı zamanda bir iletişim süreci olarak kabul edilir, çünkü yazarın vermek istediği mesaj okuyucuya aktarılmaktadır (Dökmen, 1994, s. 10). Anlamanın, bilmenin araçları: yazılar,

sözler, cümleler, kelimeler sonuç olarak da dilin kendisidir. Anadilini çok iyi bilmeyen birisi, okuduğunu ve söyleneni iyi anlamaktan uzaktır (Ruşen, 2001, s.49). Bu nedenle okuma gelişimin temelidir.

Okumaya Etki Eden Unsurlar

Okumaya etki eden fiziksel, bilişsel, kişisel ve çevresel unsurlar mevcuttur. Çalışmanın bu kısmında bahse konu unsurlar ele alınacaktır.

Fiziksel unsurlar. Fiziksel unsurlar, okuma alışkanlığını etkileyen unsurlardan en önemlilerinden birisidir. Bir okurun en başta okumaya olanak sağlayan beyin, göz ile sesin meydana gelmesini sağlayan gırtlak, kulak, yutak, burun, gırtlak, gırtlak kapağı, soluk borusu, yemek borusu, bronş, bronşçuklar, diyafram, sağ akciğer, sol akciğer benzeri organların sağlıklı olması bir gerekliliktir. Ses organları sesli okuma için olmazsa olmaz bir durum teşkil ederken; sessiz okumada ise beyin ve göz etkileşim içinde bulunmaktadır. Ses organları kullanılmayınca okuğunu anlama çalışmasına ağırlık verilmekte ve böylece okuma hızı daha da artma durumuna gelmektedir. Gözün sahip olduğu görme açısı okuma hızına doğrudan etki etmektedir. Görüş genişliği arttığı sürece okuma hızı da artış göstermektedir.

Okumaya ilk başlayan birinci sınıfta bulunan öğrenciler için hazırlanmış olan kitapların yazı puntoları 20-24 punto olarak hazırlanmışken ikinci sınıflarda bu oran 18 punto olarak, üçüncü sınıflarda 14 punto olarak, dördüncü sınıflarda 12 punto olarak, beşinci sınıflarda 11 punto olarak, daha üst sınıflar içinse 10 puntodan daha az olacak şekilde ayarlanmıştır (Arıcı, 2012, s. 6). Okuma metni ile okuma metnindeki yazının büyüklük oranı da fiziksel faktörler arasında bulunmaktadır. Okuma metni öğrencinin seviyesine göre olmalı ve yazılar öğrencinin yaş düzeyine göre ayarlanmalıdır.

Bilişsel unsurlar. Okuma yeteneğinin kazanılmasında ve başarılmasında bilişsel iki etmenin çok önemli olduğu değerlendirilmektedir. Çifte kusur (double-deficit) teorisi olarak adlandırılan bu yetenek alanları olarak ses farkındalığı (phonological awareness) ile hızlı

otomatik adlandırma (rapid automatized naming) bulunmaktadır. Ses farkındalığının gelişimi dört ile altı yaş arası döneme denk gelmektedir. 4 ile 6 yaş arasında bulunan çocuklar ile yapılan bir araştırma sonucunda, dört yaşında bulunan çocuklardan hiçbiri ses birimini tanımlayamazken, beş yaşında bulunan çocuklardan sadece %17'si, altı yaşında bulunan çocuklardan ise %70'i ses birimlerini tanımlayabilmiştir (Shaywitz,1996, s. 102). Bu sebeple, çocuk gelişimine bakıldığında, altı yaştan sonra okuma becerisinin kazanılması için lazım olan bilişsel donanım ile donanırlar. Altı yaş dönemi içinde çocuklarda harf ses eşlemesi gelişir ve 1. sınıfta gördükleri okuma eğitimi sayesinde bu gelişim genelde hedefine ulaşır. Temel okuma eğitimleri, ilkokulun ikinci periyodunda öğrencilerin birçoğunda gelişme göstermektedir. Çalışma, okuma kabiliyetinin gelişiminde etkisi olan etmenlerin okuma başarı seviyesindeki etki gücünü analiz etmeyi hedeflemektedir.

Okumanın gerçekleşebilmesi için sadece fiziksel unsurların olması tek başına yeterli olmamaktadır. Okunanın mana kazandırması için bilişsel etmenler lazımdır. Göz ile görülen sözcükler beyne gelir. Beyin, geçmişteki bilgilerin de kullanılmasıyla anlamlandırma sürecine başlangıç yapar. Zekâ ve yaş faktörlerinin, beynin bahse konu anlamlandırma sürecinde önemli rolü bulunmaktadır. On iki yaşında olan bir çocuğun herhangi bir anatomi kitabını okuyup anlaması beklenmez iken aynı durumda zekâ geriliği bulunan kırk yaşında bir insan da çocuk kitabını anlamayabilir. Okuma işlemi esnasında herkesin kendi dilindeki somut ve soyut olguların temsil edildiği harf, sayı karakter görüntüleri gözlerden başlayarak beyne kadar devam eden bir tepkiye neden olur. Bahse konu tepki sinir hücreleri vasıtasıyla beyne aktarılır ve ilk tepkiden sonra diğer tepkiler akmaya devam eder. Bu yapılan işlem okuma süresince devam eder. Beynimizin dış dünyaya açılan penceresi gözlerimizdir. Gözümüz ya da duyu organımızdan birisi ile beyne aktarılan simgelerin, beyindeki okuma merkezinde çözümü yapılır ve anlam kazandırılır (Ruşen 2012, s. 27).

Çevresel unsurlar. Okuma süreci boyunca etkili olan etmenlerden bir diğeri de ‘ortam’dır. Okuma ortamları, psikolojik, sosyal ve fiziksel ortam şeklinde üç yönden incelenmektedir. Psikolojik ortam okurun okuma hedefi, ilgi durumu, psikolojik hali vb. şeklinde tespit edilir (Güneş, 2007, s. 143). Öğrencinin daha iyi bir okuma seviyesine ulaşmasında psikolojik yapısının da rolü bulunmaktadır (Demirel, 2002, s. 75). Öğretmenlerin ve arkadaşların tutumu sosyal ortam, süre, aydınlık, araç-gereç, metin durumu vb. ise fiziksel ortam olarak belirlenir (Güneş, 2007, s. 143).

Doğası gereği sosyal özellik sergileyen ve kesin bir sosyal çevre içerisinde yaşayan insanların tüm eylemlerine benzer olarak okuma eylemi de bulunduğu çevreden etkilenme durumunda kalır. Çevre şartları, kişilerin okuma alışkanlığına sahip olması üstünde olumsuz veya olumlu etkiye bulunabilir. Çevresel etkenler arkadaş, aile, kütüphane, öğretmen ve okul çevresi benzeri unsurlardan meydana gelir (Temizkan, 2009, s. 58). İçinde bulunduğu toplumun, çocukların davranış ve kişilikleri üstünde etkisi vardır. Toplumda bulunan alışkanlıklar ister istemez çocukları da etki altına almaktadır. Okuma kültürü olan bir toplumda yetişen çocuklar çok daha fazla kitaplar ile beraberken; müzik ve dans kültürü olan bir toplumda yetişen çocuklar daha fazla müzik aletleri ile ilişki içinde bulunabilir. İnsanların yaşadığı çevre, okulu, arkadaşları, ailesi alışkanlıklarında ve yaşam şekillerinde belirleyici faktörler arasındadır. Bebeklik çağından itibaren ailelerin kitaplara ilgisi ya da ilgisizliği, evlerinde kitap ortamı bulunup bulunmaması kişinin okumaya karşı tutumunu belirleyen faktörler arasındadır. Arkadaşları ve ailesinde kitap görmeyen çocukların okumayla tesis ettiği ilişkinin çok sağlam olması beklenmemelidir.

Arıcı’ya (2012, s. 8) göre yaşanan muhit, arkadaş çevresi, aile çocukların sosyal olarak gelişmesine yön vermektedir. Birey çok küçük yaştan itibaren toplumun sürekli etkisi altında kalır. Toplum okuyan bir yapıda ise o da bu durumdan olumlu bir şekilde etkilenir. Örnek olarak baba, anne, kardeşlerin ya da hepsinin günlük kitap okuduğu bir aile ortamında

çocuğun bundan olumsuz yönde etkilenmesi beklenmez. Çevresel etkenlerden birisi de geçmiş zamanlardaki etkisiyle günümüzdeki olan etkisi kıyaslanmayacak oranda fazla olan internet olarak görülür. Eskiden sadece bazı evlerde olan internet günümüzde küçük büyük birçok kişinin cebinde bulunmaktadır. Her daim ellerinde olan internet, genç ve çocukların arkadaşları ile vakit geçirmemesine; internette oyun ve diğer faaliyetler kitap okuma vaktinin azalmasına meydan vermektedir.

Kişisel unsurlar. Okumak için bilişsel ve fiziksel açıdan her şey hazırsa da okuma becerisinin elde edilmesi, bu becerinin alışkanlık haline getirilmesi her birey için değişiklik göstermektedir. Bunun nedeni bireysel faktörler olarak tabir edilir. Bireyin içinde bulunan kitaba karşı olan ilgi ve sevgisi zaman içinde içselleşerek alışkanlık haline gelebilir. Bireysel faktörler arasında en önemli unsurlardan biri olarak psikoloji gelmektedir. Birey kitap okumayı istese de psikolojik olarak hazır değilse, dikkatini verememişse okuma sağlıklı şekilde olmayabilir. Duygusal problemleri, düşünsel sorunları olan birey okuma faaliyetine yoğunlaşamaz. Benzer bir şekilde kitap okuyan kişi, bir yandan başka şeyler düşünerek hayaller içinde buluyorsa, pasif okuma icra ediyordur ve pasif şekilde okuduğu kelimelere gerçek manada zihninde anlam veremez. Bu durumdan kurtulmak için okumayı bırakarak kitaba yoğunlaşmaya çalışmalıdır.

Okuma sürecinin diğer bir faktörü olarak okuyucu öne çıkmaktadır. Okur olmadan bir okumanın olmasının imkânı yoktur. Okunan metnin türü ne olursa olsun yazılı ve basılı bir sayfaya odaklanarak iletişim sürecine giren, okunan sayfayı anlamaya çalışan her bireye 'okur/okuyucu' adı verilmektedir (Özdemir, 1987, s. 53). Metin mesaja ait ayrıntıları içermesi açısından ne kadar mühimse okuyucu tarafından buna getirilen yorumun da o kadar önemi bulunmaktadır (Sadoski ve Paivio, 2007, s. 341). Okuyucunun zihinsel yapısı ile ön bilgileri, kendine güvenmesi, ihtiyaçları, zevkleri, tutumu anlamada belirleyici rol oynamaktadır. Okuyucu okuduğu bilgileri kendi tercihi göre seçerek bazılarını atarken bazılarını ekleme

yapmayı tercih etmektedir(Güneş, 2007, s. 42-43). Anlama durumu, metne olan önyargımızın etkisi altında değişiklik gösterebilmektedir (Sadoski ve Paivio, 2007, s. 342). Bu durum da okuduğunu anlama süreci içinde kişisel özelliklerin önemi olduğunu, kişiliğe göre anlamın ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Okuma süreci içinde okuyucunun bir hedefi olmalıdır. Özdemir'e (1987, s. 49) göre, hedefi olmayan bir okuma kabul edilemez. Okumanın hedefi iletinin algılanması ve anlaşılması ile noktalanmasıdır. Diğer bir ifade ile yazar ile belli bir yerde anlaşma, uzlaşma, buluşma veya yazara karşı çıkma anlamındadır. Bamberger'e (1990, s.1) göre ise, okumanın gerçek hedefi okunanları hızlı ve doğru bir tarzda anlamaktır. İyi bir okuma seviyesine ulaşmak için zihnin düşünme ve algılamada belli bir düzeye gelmesi lazımdır. Öğrenme becerisinin bir bütün halinde tam olarak gelişmesi, okuma yeteneğinin gelişmesi ile doğru orantılıdır.

Başka bir bireysel etmen ise cinsiyet olarak görülmektedir. Okuma becerisi cinsiyet yönünden incelendiğinde, okuma yeteneğini elde etmede hazır bulunuşluk seviyeleri ile kızların okuma başarısının erkeklere nazaran daha gelişmiş olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu hal bazı sözel becerilerin gelişmesi ile paralellik sergilemektedir ve yapılan bazı araştırmalar sonucunda, kızların işitsel ve görsel ayırma becerilerinin de okuma yeteneğinin kazanımına benzer şekilde daha iyi ve daha erken gelişme göstermektedir (Razon, 1982, s.1335).

Okumanın Zihinde Oluşumuna Yönelik Yaklaşımlar

Okuma süreci, anlamlandırma ile seslendirme şeklinde iki aşamadan meydana gelmektedir. Okumanın olabilmesi için, okunan harflerin (sembollerin) çözümlenmesine, çözümlü yapılan bu sembollerin anlamlandırılmasına gerek duyulmaktadır. Okumanın seslendirilmesi bir anlamda sembollerin çözümlenmesi sürecinde, çocuğun görsel ve işitsel bakımdan okuma etkinliği için hazır bulunması lazımdır. Okuduğunu anlama aşamasında ise

çocuğa ait dil kazanımları ön plana çıkmaktadır. Çünkü çocuktan, çözümlediği kelimeler sayesinde okuduğu metinle kendi bilgi ve yaşantıları arasında bağ kurması beklenir. Bu nedenle çocuğun uğraşları, yaşadığı çevreden aldığı bilgiler, sosyokültürel yaşantısı vb. okuduğunu anlamada oldukça etkili faktörler arasındadır (Şengül ve Yalçın, 2004, s. 55). Okuma ile okuduğunu anlama safhası birlikte yapıldığı zaman doğru bir okuma meydana gelir.

Bayağı bir karmaşık süreç olan okuma faaliyeti, belirli kurallar içinde, yazılı veya basılı sembolleri seslendirme olarak tanımlanmaktadır. Okuma, metnin içerdiği duygu, düşünce ile fikirleri kavramayı da içine almaktadır. Bu nedenle okuma, pekçok sistemi harekete zorlayan karışık bir süreç olarak tanımlanır. Okuma boyunca, çocukların bu karmaşık safhaya hazır bulunması, işitme ve görme becerileri, cinsiyet, çevresel faktörler, genel hareket yeteneği, nörolojik olgunluk, dil gelişimi ve zeka gibi pek çok etmenin etkisi bulunmaktadır (Razon, 1982, s.1335). Diğer taraftan, okuma yeteneği için lazım olan, ayrı ayrı ya da birbiri ile ilişkili olan, okunan yazıdan yeni bilgiler elde etmek, hatırlamak, okuduğunu anlamak, harf-ses ilişkisini kavramak, sesleri tanımak, dikkati toplamak ve okuma esnasında sürdürmek gibi faktörler de bulunmaktadır (Başaran, 2013, s. 2278).

Okuma faaliyetinin zihinde nasıl meydana geldiği hususunda değişik yaklaşımlar ortaya sürülmüştür. Bahse konu yaklaşımlar genelde üç kategoride incelenebilir:

Aşağıdan yukarıya yaklaşım. Bu yaklaşıma göre, okuyucu yazıda önce kelimeye odaklanır, kelimedeki harfleri teker teker inceler, incelenen harfler görsel hafıza vasıtasıyla tanınır ve seslendirme işlemi yapılır. Sırası ile harfler, kelimeler ve daha sonra cümleler için seslendirme işlemi yapılırken zihinde anlam meydana gelir. Bu yaklaşımda, okuyucu ilk önce yazılı olan bilgiyi, (kelime, hece, harf vs.) göz vasıtasıyla aldığını, müteakiben semantik (anlamsal) ve sentaktik (yapısal) süreçlerin meydana geldiğini düşünmektedir (Güneş, 2007, s. 8). Bu yaklaşım açısından okumanın temel esasları şu şekildedir (Akyol, 1998, s. 677):

- i. Öğrencinin başarısı değerlendirilirken alt becerileri birbirinden ayrı olarak incelenmelidir.
- ii. Öğretim faaliyetinde harfler, harf-ses ilişkisi ile kelimelerin incelenmesine önem verilmelidir.
- iii. Okuyucunun yazıyı anlayabilmesi için her bir harfi, heceyi ya da kelimeyi tanıması gereklidir.
- iv. Okuma alışkanlığının kazanılması, kelimeleri tanıma becerisinin kazanılmasına ve de kelimelerin anlamlı bir şekilde birleştirilmesiyle ilişkilidir.
- v. Okuyucu tarafından bilinmeyen kelimelerin tanınması maksadıyla ses, harf ile kelime benzeri ipuçlarının kullanması zorunludur.

Bu yaklaşımda, okuma faaliyetinde temel öge kod çözümü (decoding) olarak kabul edilmektedir. Yüksek düzeyli bilişsel süreçlerden önce düşük düzeyli bilişsel süreçler gelmektedir. Bu duruma göre seslendirme, kelimenin anlamına ulaşılmasına sebep olmakta; kelime anlamları bütünleşerek anlam birimleri meydana getirmekte ve cümlenin anlamından sonra da metin ve paragraf anlamına varılmaktadır. Bu süreç içinde okuyucu, en alt taraftan başlayarak ilk önce harfleri, daha sonra kelimeleri ve nihayetinde cümleleri tanıyarak ayırt etmekte ve anlam vermektedir. Öğretmen odaklı bu yaklaşım, anlamın oluşmasında okuyucuya pasif bir misyon addetmektedir (Akyol, 2001, s. 54).

Yukarıdan aşağıya yaklaşım. Bu görüşe göre okuyucu, dil bilgisi, genel kültür ile metni önce bir bütün halinde, daha sonra parça parça olacak şekilde kavramaktadır. Okuma faaliyetini, anlam kurma (inşa etme) şeklinde gören bu yaklaşım tarzında öğrenci odaklı bir anlayış bulunmaktadır. Bu yaklaşım açısından okumanın meydana gelmesi ile alakalı temel unsurlar şu şekildedir (Akyol, 1998, s. 680):

- i. Okuyucu her bir kelimeyi tanırsa da metni kavrar.

- ii. Öğrenci bilmediği kelimeyi tanımak maksadıyla ses-şekil ipuçlarına ilave olarak gramer ve anlam ipuçlarını da değerlendirmelidir.
- iii. Öğrenciler, okumayı anlamlı etkinliklerin sonucunda kazanır; yazar, okur, dinler ve konuşur.
- iv. Öğretim faaliyetinde seçilmiş olan cümle, paragraf ve metin üstünde yoğunlaşılmalıdır. Okuma faaliyetinde anlama ile anlam tesisi önemli bir unsurdur.
- v. Öğrencinin değerlendirilmesinde, okuma yoluyla elde edilen bilginin hepsi göz önüne alınmalıdır.

Okuyucunun bilişsel becerileri, dile ait olan (dilin işleyişi, yapısı vs.) bilgiler ile tecrübeleri okuma konusunda temel unsur gören bu yaklaşım açısından okuyucu bir miktar grafik (harf vs.) bilgi dağarcığına sahip olması sonunda okuduğu materyal üzerine hipotezler tesis eder. Süreç devam ettikçe okuyucu hipotezlerini daha iyi bir hâle getirir, reddeder veya doğrular. Bu süreçte hipotezi tesis etme işi, okuyucuda bulunan ön bilgiye büyük oranda bağlı bulunmaktadır. Okuyucu kelime ve yazılı metinden aldığı bilgiye ilave olarak, değişik yer ve kişiler hakkındaki bilgiyi de seçerek kullanma yoluna gitmektedir. Bu duruma göre okuma, okurun kafasında bulunan bilgi ile yazılı metinde bulunan bilginin müşterek olarak kullanımıyla anlam kurma faaliyetidir (Akyol, 2001, s. 18).

Süreç yaklaşımı. Yukarıda söz edilen iki yaklaşımın birleştirilmesinden oluşan bu yaklaşım açısından bakıldığında okuyucu yazıyı, aşağıdan (harflerden) başlamak üzere kelime ile cümlelere doğru okumaktadır. Ancak bu ilerleme esnasında okuyucunun beklentisine göre bir anlam meydana gelir. Okuyucunun bu konuda beklentisi sadece cümle seviyesinde değil kelime ile harf seviyesinde de oluşabilir (Coşkun, 2002, s. 241).

Aşırı karmaşık bir süreç olarak görülen okumada bahse konu görüşlerden hangisinin tam anlamıyla doğru olduğu tartışmaya açıktır. Fakat en fazla kabul gören görüş “etkileşimsel

görüŖü” olarak öne çıkmaktadır. Genel olarak bakıldığı zaman yukarıdan aŖađıya yaklaŖım görüŖünde, metne bağlı unsurların zihindeki oluŖuma olan etkisi; aŖađıdan yukarıya yaklaŖım görüŖünde ise, okuyucunun daha önceden zihninde var olan bilginin metin içindeki öğeleri anlamlandırmaya etkisi ön plana çıkmaktadır. Süreç yaklaŖımındaki görüŖe göre ise anlam, okurun beklentisi ile metne bağlı unsurların birbiri ile etkileŖiminden meydana gelmektedir.

Okumaya KarŖı Tutum ve Okuma Sorunları

Özel öğrenme güçlüğü içinde bulunan okuma güçlüğü; yeterli kelime hazinesine sahip olma, okuduğunu anlama, akıcı okuma, çözümleme ve sesi doğru tanıma gibi gerekli olan okuma becerilerinden herhangi bir tanesinin kazanılmaması nedeniyle kiŖinin okuma sırasında yaŖamıŖ olduğu zorluklar olarak ifade edilmektedir (Özsoy, 1984, s. 19).

Cain’e (2010, s. 65) nazaran okuma güçlüğü çeken öğrenciler aŖađıdaki özelliklere sahiptir.

- i. Sınıfta verilen talimatları takip edemezler.
- ii. Okumayı ve okuma çalıŖmalarını sevmezler.
- iii. Sınıfta verilen talimatları takip edemezler.
- iv. Sınıfta sesli okumaktan çekinirler.
- v. Okudukları yerleri anlatmakta zorlanırlar.
- vi. Akıcı bir Ŗekilde okuyamazlar. Okuma hızları bir hayli düŖüktür.
- vii. Okuma, yazma ve anlama becerileri yanında zayıftır.
- viii. Okuma kabiliyetleri çok yavaŖ geliŖir.

Öğrencilerin üçüncü sınıftan sonra okuryazarlıktaki eksiklikleri telafi etmesi mümkün görünmemektedir. Çünkü üçüncü sınıf içinde zayıf okuyan öğrencilerin yaklaŖık yüzde 74’ü dokuzuncu sınıf boyunca da zayıf okuyan öğrenci kategorisinde bulunmaktadır (Talada, 2007, s. 46). Bu, öğrencinin akademik baŖarı seviyesine olumsuz yönde etki edecek ve öğrencinin eğitim yaŖamı süresince baŖarısız bir öğrenci Ŗeklinde tanımlanacaktır. Okullarda okuma

güçlüğü çeken çok sayıda öğrenci olmasına rağmen, bu alandaki kaynaklar düşünüldüğünde tanı ve iyileştirici süreçlerin hala etkisiz kaldığı gözlemlenmektedir. (Royer ve Sinatra, 1994, s.78). Öğrencinin bu durumuna müdahale etme ve de sorunları çözme ilköğretim sınıfının ilk senelerinden itibaren ele alınmalıdır. Aksi durumda öğrencinin hayatı boyunca okuma güçlüğü sorunu önüne gelebilir (Sidekli ve Yangın, 2005, s. 411).

Uzmanın okuma güçlüğü çeken çocukların eğitimindeki ilk görevi, çocuktaki mevcut kusurların nedenini tespit etmektir. İkinci görev, çocuğa ait en az gelişmiş becerilerini belirlemektir. Bu iki görevi yerine getirdikten sonra, uzman uygun yöntemi seçebilir ve öğrencinin okuma güçlüğü ortadan kaldırmak için programı uygulamaya geçirebilir. Programın çocuğun gelişim seviyesine göre hazırlanmasına dikkat edilmelidir (Razon,1982, s.16). Literatüre bakıldığında okuma zorluğunu gidermek için pek çok akıcı okuma stratejisi uygulamaya konulmuş ve bu stratejilerin etkinliğini değerlendirmek için çok fazla çalışma ortaya konmuştur. Bu stratejilerden en önemlileri, eşli okuma, ahenkli okuma, eko okuma ve tekrarlayıcı okumadır (Yüksel, 2010).

Okuma hataları. Öğrencinin tüm eğitim yaşamını etkileyen bu sürecin gelişimini olumsuz yönde etkileyen pek çok faktör vardır. Bu faktörlerden bir tanesi de okuma sırasında yapılan sesli okumadaki hatalar olarak bilinmektedir. Bahse konu okuma hatalarını Akyol (2003, s. 175); tekrarlar, atlayıp geçmeler (ekleme ve bırakma yapma) ve ters çevirmeler ana başlıkları altında grup yapmıştır. Bu hatalar ve nedenleri müteakip maddelerde ele alınmıştır.

Atlayıp geçmeler (bırakmalar) ve eklemeler. Okumada, genel olarak, eklemeler çok daha az yapılır ve okunan metnin anlamı çok fazla bozulmaz. Eklemeler çok ileri gitmezse ve metnin anlamı bozulmazsa endişelenecek bir durum söz konusu değildir. Gerekenden fazla ve anlamsız eklemeler yapılmışsa, öğrencinin dikkatini çekmek gerekir. Ayrıca, kelimelerin tamamı, heceler veya harflerle bırakma olabilir. Bu şekilde yanlışlar dikkatsizlik, kelime ve harf tanıma eksikliği ve çok hızlı okumayla meydana gelebilir(Akyol, 2003, s.176).

Ters çevirmeler. Özellikle okumaya yeni başlayan birinci sınıf çocuklar arasında en yaygın görülen hatalardan bir tanesidir. Öğrenci, harfleri "d" yerine "b" veya kelimeleri "ev" yerine "ve" şeklinde çevirir. Bu yapılan hatalar okumayı öğrenirken olmakta ve zaman içinde ortadan kaybolmaktadır. Fakat devam eden vakalarda yön çalışmaları yapılarak bu durumun önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Birbirine benzeyen harflerin karıştırılması durumu çocuğun dikkatsizliği ya da ilgisizliğinden kaynaklanmaktadır (Gülerer ve Batur, 2004, s. 86).

Tekrarlar. Tekrarların belki de en önemli sebebi yetersiz kelime tanıma yeteneğidir. Çocuklar kendi düzeylerindeki bir materyali okurlarken çok tekrar yapıyorlarsa bir alt seviyeye düşülmelidir. Bu okumalardaki tekrar sayısı azalırsa, bu kelime tanıma problemi ile ilgilidir. Kolay malzeme verildiğinde tekrarlar değişmezse, çok daha ciddi sorunlar var demektir. Bu alışkanlığı ortadan kaldırmak için okuma yaparken, kelimeleri işaret ederek okuma yapılabilir. Küçük bir kart vasıtasıyla, her bir kelimeyi kapatarak okuma yapılabilir. Ayrıca, bir koro biçiminde, bir teyp yardımıyla, tekrarlayıcılar ve yankı okumaları yapılabilir (Akyol, 2003, s. 177).

Seslendirme hataları. Yazılı metindeki kelimeleri, çocuğun harfleri tam olarak okumasını bilmemesi ve seslendirme esnasında ses kontrolünün sağlanmaması neden olur. Okunan metindeki noktalama işaretlerini takip etmemek, okuma hızını tam ayarlayamamak ve metni türe göre okuyamamak ortak seslendirme hatalarından birkaç tanesidir. Ek olarak, yerel lehçelerin metnin sesindeki kullanımı bu hatalar arasında sayılabilir.

Dikkat dağınıklığı ve isteksizlik. Baykızı (2005, s. 42), okumadaki en önemli faktörün dikkat olduğunu ve dikkati dağıtmanın okuma hızı ile anlamayı azalttığını vurgulamıştır. İnsan olarak mevcut davranışlarımızın birçoğu bir hedefe yöneliktir, hedefler konuya isteklendirme temin etmektedir. Ne okuyacağınızı bilmek kesinlikle çok önemlidir. Amaç dışı bir okumada yüksek algı beklenmemelidir. Okunacak kitabın yanlış seçilmesi de okuyucuyu okumaktan men edebilir.

Kimse özellikle kendisi için zor bir şey yapmayı sevmez (Bamberger, 1990, s. 10). Bu nedenle, bunu bir gereklilik olarak görmeyen kişi, zorunlu okumayı sevmeyecek ve muhtemelen anlaması yüksek bir seviyede bulunmayacaktır.

Kavcar ve diğeri (1999, s. 50) okumaya hazır olmayış, isteksizlik, güvensizlik gibi kişiye özel durumların; öğretim usullerinin belirlenmesindeki uygunsuzluk, okunacak metinlerin eğitsel yönden yeterli olmayışı, serbest okuma çalışmaları için yeteri kadar zaman olmaması gibi faktörlerin, okul ortamında ve de çevre ortamının okuma başarısını etkilediğini vurgulamıştır.

Okuma sorunlarının kontrol altına alınması. Okumada meydana gelen başarısızlığı kontrol altında tutmak ancak okuma başarısı için rol oynayan niteliklerin tanınması ve bu niteliklerin, çocuklarda olup olmadığını belirlemekle mümkün görülmektedir. İlköğretimin ilk yılında, ilk okuma yazma çalışmalarında ve daha sonraki senelerde temel okuma ve yazma becerileri edinmeyen öğrencilerin, bu sorunları gidermeden sağlıklı bir eğitici iletişim kurmaları zor görülmektedir. Özel olarak öğretmenler bahse konu öğrencilere özel dikkat göstermeli, sorunlarını tanımlamalı, gerekli çözümleri bulmalıdır (Razon, 1982).

Literatürde okuma zorluğunu gidermek için pek çok akıcı okuma stratejisi bulunmuş ve bu stratejilerin etkinliğini değerlendirmek için çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu stratejiler içinde en önemlileri, eşli okuma, ahenkli okuma, eko okuma ve tekrarlayıcı okumadır.

Tekrarlı Okuma

Bu okuma türü, akıcılık sağlanana kadar art arda bir metni okuma türüdür. Okuma problemi olan öğrenciler için faydalı bir teknik olarak görülür. Çocuklar tarafından sık sık karıştırılan kelimelerin doğru öğrenilmesine katkıda bulunan bir teknik durumundadır. Rashotte ve Torgesen (1985) 'in yaptığı araştırma sonuçları, tekrarlayan okumanın özellikle okuma güçlüğü çeken öğrenciler için hem doğru okumayı ilerlettiğini hem de okumadaki

hızını % 50 artırdığı görülmüştür. Ek olarak, yapılan okuma çalışması çocukların kendilerine güvenlerini geliştirmekte ve okumaya ilgilerini yoğunlaştırmaktadır (Akyol, 2006, 52). Yine, Samuels (1979) tekrarlı okumayı, öğrencinin akıcı okuma seviyesine ulaşana kadar metnin okunması ve bu işlemi yeni bir metinde tekrarlaması olarak belirtmiştir. Tekrarlayıcı okuma vasıtasıyla hızlı ve akıcı okumayı geliştirmek için önemli noktalardan birisi uygun metin olmasıdır. Zor olan metinler okuma hızını artırmaz, aynı zamanda okuma ilgisini de azaltmaktadır (Akyol, 2006, 53).

Eşli (İkili) Okuma

İki kişiden oluşan öğrenci grubu eşli okuma yaparlar. Bu tür bir okuma, tüm öğrencilerin kapsamlı bir şekilde okuma pratiği yapmasına izin verir. Eşli okuma, okuma sorunları olan öğrencilerin akıcılığını arttırmada etkili bir yöntem olabilmektedir.

Öğretmenler, okuma eşi olarak öğrencilere farklı şekillerde düzenleme getirebilirler. Bazı durumlarda öğrenciler kendi okuma eşlerini seçmeyi severler. Kimi zamanda öğretmen tarafından farklı okuma düzeyindeki öğrenciler eş yapılır (Richek vd., 2002, s. 170).

Her yaş grubundan okuyucunun yapabileceği bir teknik olan eşli okuma, bir profesyonelin ya da eğitim almış gönüllünün yardımı ile yapılabilir. Aileden birisi, öğretmen ya da iyi okuması bilen bir çocuk, bu çalışma için ihtiyacı bulunan çocuğa eş yapılabilir. Uygulama için öncelikle okunacak olan kitap seçimi yapılmalıdır. Kitabın seviyesi okuyacak çocuk bakımından biraz daha üst düzeyde seçilmelidir. Çocuk ile birlikte kapak ve ana başlık görselleri değerlendirildikten sonra yardımcı ve çocuk hep beraber sesli okuma yaparlar. Çocuğun en küçük zorlanma durumunda, dört ila beş saniye gibi duraklamalarda yardımcı hemen devreye girerek okuma işini devam ettirmelidir. Yardımcının hızı çocuğun seviyesine göre ayarlanmalı ve ona olumlu geribildirim yapılmalıdır (Akyol, 2006, 55).

Eko okuma

Öğretmenin (deneyimli bir okuyucunun) bir cümleyi okuyarak tamamladığı ve tam arkasından öğrencinin aynı metni okuduğu bir teknik olarak tanımlanır. Öğretmen okuma metninin tümünü veya bir bölümünü okuyarak öğrenci için akıcı ve etkili okuma örneği teşkil edebilir. Öğrenciler, öğretmenin sergilediği performansını simüle eder veya aynı şekilde parçayı okur. Yankılı okuma daha çok kısa bölümlerde etkili olmakta ve özel olarak yeni başlayan, başlangıç seviyesinde bulunan okuyucular için uygun görülebilir (Richek vd., 2002, s. 170).

Ahenkli okuma

Ahenkli okuma: Öğretmen ile öğrenci aynı zamanda okur ve öğretmen bazen bir cümleyi belli bir yere kadar okuyarak sonraki kelimelerin öğrenci tarafından okunmasını gözlemler (Hudson, Lane, Pullen, 2005, s.710).

Koro halinde okuma

Bu okuma türünde bir grup öğrenci tarafından belli bir parça sesli olarak beraber söylenir. Öğrenciler birlikte okurlar veya farklı gruplar tarafından farklı bölümler okunmaktadır. Öğrenciler, koro okumayı eğlenceli buldukça kelimeleri tanımayı öğrenmeye heveslidirler. Başarı seviyesi düşük olan öğrenciler genelde bu etkinlikten hoşlanırlar. Çünkü bu aktivite onların anlamlı bir şekilde pratik yapmalarını ve okumalarını temin eder. Koro ile okumak özel olarak şiir gibi hece uyumu ve ritmi olan çeşitler için uygun görülmektedir (Richek vd., 2002, s. 170).

Destekli okuma

Destekli okuma çalışmasında, iyi ve zayıf olan okuyucular bir araya toplanarak okuma çalışmalarını yaparlar. Destekli okuma aşağıda belirtilen birçok sebepten dolayı akıcılığı arttırmanın mükemmel bir çeşididir.

- i. Öğretmen, destekli okumanın dayanılmaz bir faaliyet olmasını engeller.

- ii. Bir kişi tarafından kelime okumada yardımcı olunduğu için, öğrenci tarafından dikkat anlamaya yoğunlaştırılır.
- iii. Destekli okuma ayrıca akıcı okumaya örnek olur.
- iv. Destekli okuma sayesinde parça daha çok okunabilir.

Destekli okumanın hedefi bağımsız okumayı ilerletmek olduğundan, öğretmen öğrenciyi desteklemelidir. Başlangıçta, öğretmen parçayı öğrencilere okuyabilir, daha sonra öğrencilerden kendilerini iyi hissettiklerinde kelimeleri söylemelerini isteyebilir. Zaman içinde öğretmenin rolü azaltılmalı ve bu şekilde öğrenciler kendi kendilerine okuma yapabilirler (Richek vd., 2002, s.170).

Arkadaşla okuma

Arkadaşla okuma tekniği, eşli okumadan farklı tanımlanmaktadır. Eşli okuma çalışmasında eşlerden biri daha başarılı ve beceriklidir. Arkadaşla okuma tekniği içinde aynı başarı ve beceriye sahip çocuklar birlikte çalışabilirler. Bu çocuklardaki yaş seviyeleri farklı olabilmektedir. Her ikisi farklı bir sayfayı okuyabilir ya da her ikisi de sessiz bir şekilde okuma yapmayı müteakip okudukları konuyu değerlendirebilirler. Bu okuma türü, ev ödevi olarak da öğrenciye verilebilir. Çocuk kendi evinde bazı metinleri okuyarak diğer gün okudukları konuda sunum verebilir. Bu esnada arkadaşlar birbirlerine aşağılayıcı veya küçültücü hareket etmemelidir. Öğretmen de böyle bir ortama müsaade etmemelidir (Akyol, 2006, s.78).

Metnin Üst Yapısı ve Metnin Planı

Metin yapısı her bir metnin türünden bağımsız olarak nasıl düzenlenmiş olduğunu belirten şematik bir form olarak tanımlanır. Dil öğretimi konusunda en üst seviyede birimler olarak görünen metinler (Yılmaz ve Topal, 2010, s.776), rastgele değil, genel çerçevede düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu genel çerçeveye metnin yapısı denir ve yazarın iletmek istediği mesajların birbiri ile hem derin hem de yüzeysel yapıda bütünlük ve birlik içinde

bulunmasını temin eder. Metin, soldan sağa doğru birbirine eklenen ardı ardına gelen cümlelerden meydana gelmektedir. Fakat burada yanıtlanması gereken soru şu olabilir. Nasıl olur da metni alıntılama yapan, metni çözümleyen (çözmesi istenen) okuyucu bu cümleler dizininden metnin konusunu anlayabiliyor, metni meydana getiren öğeleri bulabiliyor ve çok daha önemlisi metin içinden bir mesaj çıkartabiliyor? (Yılmaz ve Jahiç, 2005). Bu soruların yanıtları metnin yapısı ile onun bağlularında bulunmaktadır. Her yazılı metnin kendine özgü şematik bir yapısı, metin üretim safhasında yazar için, metin okuma safhasında da okur için gerekli unsurlardır. Van Dijk ile Kintsch (1983), yazılı bir metnin şematik yapısının, okuyucunun metnin içeriğini tahmin etmesine yardımcı olduğunu ve böylece metni anlamayı kolaylaştırdığını vurgular.

Metin yapıları ile metin aracılığıyla aktarılan bilgiler düzene sokulur. Bu şekilde metin yapısı okuyucuya, mühim fikirleri bütünleştirmesine ve tanımlamasına yardımcı olan örgütsel bir kalıp önüne koyar. (Armbruster, Thomas ve Ostertag, 1987; Meyer ve Rice 1984). Okuyucunun metin içindeki önemli bilgi birikimlerini hatırlaması, metnin temel yapısını takip edip yaratmalarına bağlıdır (Kintsch ve Van Dijk, 1983). Bu duruma göre metnin yapısı ne derece güçlüyse, okuyucu tarafından algılanarak yorumlanması o seviyede sağlam ve kolay hayat bulacaktır. Günay (2003, s. 54), belli bir metnin incelenmesi esnasında yorumlama, çözümleme ve betimleme olacak şekilde üç aşamayı nazara verir ve bahse konu üç aşamayı metnin yapısıyla alakalandırır. Tasvirler arasındaki ilişkiyi tanımlama; analiz metnin anlam oluşumunu ortaya koymak ve metnin sosyal, edebi, tarihi ve diğer genel kabul görmüş kıstaslara göre yorumlanması işlemlerini içermektedir. Bu aşamalara göre, metnin dilde bilimsel ve metin kuramları açısından analizinde üç yapıdan bahsedilmiştir:

- i. Küçük yapı: Metnin belirticileri, çıkarsamalar, tümceler arası bağıntı öğeleri, eylem zamanı, eksilteli yapı, art gönderim ve ön gönderimler, yineleme ve bağıntı

gibi koşullar metnin küçük yapısının incelenmesinde kullanılmıştır (Günay, 2003, s. 54; Uzun, 2006, s. 694).

ii. Büyük yapı: Cilt, fasikül, bölüm, paragraf gibi metnin temel bölümleri ya da tutarlılık gibi metin içindeki genel anlamsal yapının, örneğin metnin temel kısımları veya tutarlılığı gibi incelenmesi, büyük yapının bir açıklamasıdır (Van Dijk, 1980, s. 29; Günay, 2003, s.55; Dilidüzgün, 2008, s. 55).

iii. Üst yapı: Deneme, mektup veya başka bir anlatımın genel nitelikleri üst yapı incelemesinde belirlenir (Günay, 2003, s. 55).

Metin, cümleler arasında farklı düzeylerdeki bağlantılarla meydana getirilmiş benzer ve tutarlı dilsel birim olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz ve Turanoviç, 2006). Bahse konu birimin benzerlikle ilgili olan küçük yapısı ile tutarlılıkla alakalı olan büyük yapısının haricinde bir de üst yapısı bulunmaktadır. Üst yapı, belli bir metnin genel manasını düzene sokan, fonksiyonel kategorilerden meydana gelen şematik bir form olarak tanımlanmaktadır. Daha açıklayıcı olarak bir metnin üstyapısı; metnin genel düzenleniş biçimi, üretim planı veya metnin kuruluş biçimini veren soyut şema şeklinde değerlendirilebilir (Dilidüzgün 2010, s. 84). Coşkun (2005, s. 49)'a göre metnin büyük ve küçük yapısı tamamıyla yazarın isteği ile meydana gelirken; metnin üst yapısı ise yazmaya başlarken tespit edilen metin çeşidinin (söyleşi, fıkra, deneme, tiyatro, mektup, makale, masal, roman, hikâye, şiir, vb.) çizildiği doğrultuda oluşmaktadır. Uzun (2006, s.694)'a göre metnin üstyapısı kullanım hedefleriyle uyumunu tertip altına alan söylemsel ilişkilerdir. Halliday ve Hasan (1976, s. 328) da üstyapıyı, metni fonksiyonel bölümlere bölen şematik yapı (üstyapı) şeklinde belirtmektedir. Bir metin içinde okuyucuya verilen bilgiler metnin çeşidine bağlı şekilde meydana gelen üst yapısına nazaran oluşur. Yazara metin üretmek ve kontrol etmek için bir çerçeve sağlayan üst yapı, genel yapısal nitelikleri ve metin tipinde taşınması gereken metni meydana getiren birimleri tespit eder (Coşkun ve Tiryaki, 2011, s. 64).

Günay (2003, s. 188) küçük yapıya bağlı metin inceleme aşamalarını, büyük yapıya bağlı analizi ve üst yapıya bağlı yorumu tanımlar. Bu sebeple metnin üstyapısını incelerken bir anlamda yorumlamaya çalışırken, büyük yapı ve küçük yapıdaki tüm bilgiler kullanılır. Üstyapı ve metinler arasında çeşitli karşılaştırmalar ve genellemeler vardır. Mesela, incelenen metnin türünü, tipini veya tonunu belirlemek, bu türlerin özelliklerini bu aşamada incelenen metnin özellikleriyle karşılaştırmak lazımdır. Deneme, gazete haberi, tiyatro, anlatı, roman, düz yazı, şiir gibi tipler veya türler şeklinde tanımlamak bu aşamada ele alınır.

Okuma Kazanımları ve Metin Türü İlişkisi

Okuma kazanımlarının elde edilmesinde metin türünün etkisi bu kısımda incelenecektir. Bu bağlamda öncelikle okuma kazanımları açıklanacak, daha sonra okuma kazanımlarında metin türünün etkisi ele alınacaktır.

Akıcı okuma kazanımları. Kelime tanıma, doğru okuma, otomatikleşme, prozodi [vurgu, ton, durak, ritim] (Kuhn, Schwanenflugel ve Meisinger, 2010, s. 249), okuma hızı ve ayırıştırma gibi yapıları içinde bulunduran akıcı okuma, okuma yeteneğinin kazanılması ve geliştirilmesinde çok önemli bir yer tutar. Zuttel ve Rasinski (1991, s. 215)'ye nazaran akıcı okuma; kelimeyi tanımaya çok fazla güç harcamadan otomatik şekilde, cümledeki anlam birimlerine önem vererek tonlamaları, vurgulamaları ihtiyaç olan yerlerde doğru bir şekilde uygulayarak yazarın duygularını ve heyecanını, okumaya yansıtarak yapılan okuma türüdür. Akıcılık, metni çocuğun ne kadar iyi anladığı, kelimeleri tanimasının ne kadar otomatik olduğu, yeni kelimelerle karşılaştığında stratejileri kullanma becerisi hakkında fikir verir. (Serravallo, 2010, s. 31). Okuma başarıları akıcılık ile gösterilen unsurları içermelidir.

Söz varlığı kazanımları. Söz varlığı, dil içindeki tüm kelimeleri ve de anlam yapılarını içinde barındıran bir terim olarak tanımlanır. Öğrenciler, okuldan önce dinleme/izleme yetenekleriyle, daha sonrasında ise dinleme/izleme ve de okuma becerileri ile kişisel kelime hazinesi (kelime hazinesi ve anlam bilgisi) ilerletir. Öğrencinin kelime bilgisi,

önceki bilgilerini ve deneyimlerini okuduğunu anlamada kullanmasını sağlayan önemli unsurlardan biridir ve okuma ile gelişimini devam ettirir. Ağırlık, genişlik, derinlik kelime dağarcığında önemli kavramlar arasındadır. Derinlik, kelimenin değişik anlamlarını anlamak ve bilmek; genişlik, değişik konularda sözler bilmek; ağırlık, pek çok konuda kelimeleri bilmek (Göğüş 1978) anlamına gelir. Bu hususlar, bilinmeyen kelimeyle karşılaştığı zaman bağlamından hareketle kelimenin manasını bulmada önemlidir.

Anlama kazanımları. Anlama, tüm boyutlarıyla, bir süreci içeren bilişsel bir süreçtir. Okuduklarını anlama süreci, metne dayalı bilgiyi yapılandırma süreci şeklinde tasvir edilmektedir. Bu süre zarfında okuyucu, metnin niteliklerini ve kendi hayat bilgisini de kullanarak metnin manasının zihnî bir resmini yapar. Okuyucu metin tabanlı bilgiyi ön bilgi ile bütünleştirdiğinde derin bir anlayış oluşur (Hock, Brasseur-Hock ve Deshler, 2015, s. 100).

Okumanın son hedefi konuyu anlamaktır. Duffy (2009, s. 76) anlamının ana niteliklerini şu şekilde özetler:

- i. Aktiftir: Okuyucunun sürekli anlamı takip ederek etkin bir şekilde düşünmesidir.
- ii. Geçicidir: Bir anlık yapılan tahminler, müteakiben her an değişim gösterebilir.
- iii. Kişiseldir: Okuma, okuyucunun yorumuna katkı sağlar ve ön bilgiler ile denetime tabi tutulur.
- iv. Etkileşimdir: Yazarın niyeti ile okuyucunun bilgileri etkileşim içindedir.
- v. Dikkat ve düşünce gerektirir: Yazar tarafından verilmek istenen iletinin ipuçlarını değerlendirmektir.
- vi. Simgeseldir (genelde hikâye edici metinler): Okuyucunun zihni içinde bir resim meydana getirmek için yazar tarafından betimleyici bir dil tercih edilir.

- vii. Çıkarım gerektirir: Yazarın oluşturmak istediği anlam ile ilgili okuyucu tarafından iyi tahminler yapılır.
- viii. Yansıtıcıdır: İyi okuyucu, okuduğunu analiz eder. Okumayı bitirdikten sonra bunun önemi üstünde düşünerek nasıl kullanacağını tespit eder.

Kazanımların, bu ana nitelikleri içeren kavramları ve süreçleri taşıması, anlama açısından önemi bulunmaktadır.

Okuma Kazanımlarında Metin Türlerinin Etkisi

Çalışmanın bu kısmında okuma kazanımlarında metin türünün etkisi incelenecektir. Bu kapsamda öncelikle Türkçe dersi öğretim programlarında ele alınan metin türleri ele alınacak, müteakiben metin türlerinin okuma kazanımlarına etkisi tartışılacaktır.

Türkçe dersi öğretim programlarında ele alınan metin türleri. 2006 senesinde yürürlüğe konulan İlköğretim Türkçe Ders Programı ile Kılavuzunda metin çeşitleri bir sınıflama dâhilinde hazırlanmamış, sadece hangi sınıf seviyesinde hangi alt çeşitlerin (deneme, masal, öykü gibi) kullanılabilmesine dair bir çizelge yapılmıştır. 2015'te yürürlüğe konulan Türkçe Dersine ait (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı içinde metin çeşitleri, “şiir” , “bilgi verici” ve “hikâye edici” başlıklarında incelenmiştir. Bu üç uygulamaya göre yazma alanı kazancı da şekillenmiştir. 5. Sınıf seviyesinden başlamak üzere “düş gücü ile fantastik metin ya da şiir yazar”, “bilgilendirici metin yazar” ve “hikâye edici metin yazar” kazanımları bulunmaktadır. Bunun yanında 2. sınıftan itibaren “belli bir işin yapılması, işlem gerçekleştirilmesi gibi konular içinde işlem basamaklarını sırayla yazma becerisi” kazanımlarıyla öğretici/yönlendirici metine gönderme yapıldığı belirtilmiştir (MEB, 2015, s. 10).

2015 Türkçe Dersine ait (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı içinde “fantastik metin” çeşidinden sadece bir kazanımda bahsedilmiş ve bu çeşit “bilgi verici” veya “hikâye edici” metin ulamlarının haricinde bırakılmıştır. Bunun yanında anlatısal (narrative) bir yapıda

bulunan otobiyografi-biyografi ile karma/çoklu (genre-multi) yapı durumundaki gezi yazılarına da “bilgi verici” metin kapsamında yer ayrılmıştır.

2018 tarihinde yayımlanan Türkçe Ders Öğretim Programı içinde türlerle alakalı şu açıklama vardır: “Metin çeşitleri 3 ana biçimde ele alınmıştır: Şiir, hikâye edici, bilgilendirici” (MEB, 2018, s. 18). Bir metnin şiir, hikâye edici ya da bilgilendirici olması durumunun “biçim” kavramıyla belirtildiği görülmektedir.

2015 Türkçe Dersine ait (1-8. sınıflar) öğretim programı içinde “hikâye edici” metin şeklinde sınıflandırılan anı, 2018 yılı Türkçe Ders Öğretim Programı içinde “bilgilendirici” metin ulamına dâhil edilmiştir. 2018’de anlatısal yapıda bulunan otobiyografi-biyografi, günlük, blog, haber metni ile beraber karma yapıda bulunabilecek gezi yazısı ile mektup da “bilgilendirici” metinler şeklinde kabul edilmiştir. “Hikâye edici” metin başlığı altında bulunan alt çeşitler incelendiğinde (roman, tiyatro, mizahi fıkra, destan, efsane, masal, karikatür, hikâye, fabl çizgi roman), bu sınıflama içinde bulunan bir metin türünün “hikâye edici” bulunup bulunmadığının “anlatısalılık” niteliğiyle değil, “kurgusalılık” niteliğiyle bağdaştırıldığı gözlenmektedir. Bir üst yapı olarak kabul edilen “şiir”in sınıflandırılma durumunun diğer çeşitlerden farklı biçimde yazılışına (dize halinde bulunma) ve uyaklı bulunmayla ilişkili olduğu ve bu mantıkla bilmecenin de “şiir” şeklinde kabul edildiği görülmektedir.

Tablo 1

Türkçe Dersi Öğretim Programında Metin Türlerinin Sınıflandırılışı (2018)

Bilgilendirici Metinler	Hikâye Edici Metinler	Şiir
Gezi Yazısı / Anı / Günlük / Blog	Çizgi Roman	Ninni / Mani
Otobiyografiler, Biyografiler	Fabl	Türkü / Şarkı
Reklam, Haber Metni	Hikâye	Şiir
Dilekçe	Karikatür	Sayısmaca / Tekerleme

Tablo 1'in devamı

Bilgilendirici Metinler	Hikâye Edici Metinler	Şiir
Broşür ve Efemera (Afiş, harita, grafik, tablo, kroki, diyagram, liste vb. karma yapıya sahip metinler)	Destan, Mizahi Fıkra / Efsane / Masal/	Bilmece
Kartpostal/ e-Posta / Mektup	Tiyatro	
Sosyal Medya Mesajı	Roman	
Deneme / Söyleşi / Fıkra / Makale		
Kılavuzlar (Talimatnameler, Tarifname, Kullanım Kılavuzları vb.)		
Özlü Sözler (Döviz, Motto, Duvar Yazıları, Deyim, Atasözü, Aforizma, Vecize vb.)		

2018 yılı Türkçe Dersi Öğretim Programı içindeki yazma kazanım durumuna bakıldığı zaman 2. sınıftan başlamak üzere “şiir yazar”, 3. Sınıf itibariyle “hikâye edici metinler yazar”, 4. Sınıf itibariyle de “bilgilendirici metinler yazar” kazanım türlerinin bulunduğu; 2. ile 3. sınıfta iken “kısa yönerge yazar”; 4. Sınıfta iken “bir işle ilgili işlem basamaklarına dair yönerge yazar”; 5.-8. sınıf arasındaki dönemde “bir işle ilgili işlem basamaklarını dikkate alarak yazar” kazanım türlerinin olduğu gözlemlenmektedir. Bu kapsamda 2018 programı yazma alanı içinde üst tür şeklinde aşağıdaki metin çeşitlerinin varlığına yer verilmektedir (MEB, 2018, s. 32-34):

- i. Öğretici (yönlendirici /instructive),
- ii. Bilgilendirici,
- iii. Hikâye edici.

Bunların haricinde 2. Sınıftan başlamak üzere 8. sınıfa kadar tüm seviyelerde “kısa metin yazar” kazanımı görülmektedir. Fakat bu kazanım durumunun hangi türe gönderme yaptığı anlaşılmamaktadır.

2012 yılı içinde yayımlanan Yazarlık ile Yazma Beceri Dersi (5, 6, 7 ve 8. sınıflar) Öğretim Programı dâhilinde 2015 ile 2018 senesinde yayımlanan programdan farklı bir

şekilde “metin yapısı” başlığı altında bilgilendirici, öyküleyici metin yapısı metin yapısı ve tartışmacı metin yapısı olarak ayırım yapılarak alt çeşitlere girmeksizin metin yapısı öğretimine yoğunlaştırıldığı gözlemlenmektedir. Tartışmacı metin türü sadece bu programda göze çarpmaktadır. Yazma eğitimi maksadıyla takip edilen bu yolun, Türkçe ders öğretim programında izlenmemesi eğitim periyodunda tutarlılığı ve birliği sağlayamamanın sebeplerinden biri olarak değerlendirilebilir.

Metin türlerinin okuma kazanımları üzerindeki etkisi. Okuma, sadece bilgi bulmada, kafamızda yer alan soruların cevabını bulmada veya başkalarına ait yaşantı veya deneyimlerini paylaşmak için kullandığımız bir yöntem olarak görülmemelidir. Düşünüş ve davranış gücümüzü de geliştirir ve besler. Çünkü belli bir yazıyı okur iken iletişim konumunda bulunuruz. Bahse konu iletişim konumu okumakta olduğumuz metnin konum durumuna göre değişiklik ortaya çıkabilir. Bir makale ile bir öyküyü, bir şiirle bir denemeyi aynı iletişim durumuna göre okuma yapamayız (Özdemir, 2005, s. 19).

Okuyacağımız kitap ya da yazının hangi metinlerin merkezinde yer aldığını kavrama, anlayarak okuma yapmanın ilk adımı ve ilk kuralı olarak kabul edilmektedir (Özdemir, 1983, s. 39). Bu sebeple, metin çeşitleri üstünde itina ile durulmalı, okuma eğitimleri metin türüne göre icra edilmelidir. İşeri (1998, s. 11) 'ye göre, değişik türden metinlerin durumu farklı cinsten okuma yapmayı dikte eder. İlk olarak eğitici tarafından okura bahse konu ayırımın ana dayanak noktalarını göstermeli ve kişiye metin türlerine göre okuma bilinci kazandırmalıdır.

Göğüş'e (1978) göre, edebi veya bilgilendirici türlerden yararlanmak için öğrencilerin bu türlerde nelere dikkat etmeleri gerektiğini bilmeleri lazımdır. Bir makalenin veya makalenin anlattığı, hedefleri ve bu nedenle okuyucunun bu türlere bakması gerekenler, bir roman veya hikâyeye benzerlik göstermez. Özdemir (1983)'e göre, her makale veya edebi yazı, insanoğlunun duygu ve düşünce dünyasını zenginleştirmeyi hedefler. Gerek bilgilendirme amaçlı olsun, gerekse yaşantı kazandırma, dilsel malzemenin hedefine ulaşması

ancak doğru algılanmasıyla sağlanır. Bu durumda, yaratıları ve yazıları meydana getiren unsurları işleviyle, nitelikleriyle tanımanın önemini ortaya koyar. Blaha ve Bennet'e (1993) göre, metin çeşitlerine göre okuma yaparak, metinden ne amaçladığımızı ve bunu nasıl yapacağımızı daha iyi çözebiliriz. Lucas'a (1990) göre, anadil eğitimi boyunca öğrencinin okuyacağı metinde neye dikkat edeceğini bilmesi lazımdır.

Bir öykü ya da şiirin iletisi, hedefi ve okuyucu ile hayat arasında yarattığı bağlantı bir deneme veya makale ile aynı değildir. Öğretici metinler ile edebî (yazınsal) metinler değişik okuma biçimi olmasını dikte ederler. Bunun farkına varan okur, okuma hedefine daha kolay varabilecektir. Bu amaçla, çocuklara ilköğretimin ilk senelerinden itibaren ayrı türdeki metinler tanıtılmalıdır. Okuma öğretiminde, hem öğretici metinler, hem de edebî (yazınsal) metinler bulunmalıdır. Metin çeşitlerinden birine öncelik verilmesi ve diğerinin ihmal edilmesi, öğrencinin okuma becerisinin geliştirilmesinde önemli bir sebep olur. Öğrenci, her çeşit metini görmeli, bu çeşitler arasındaki farkları anlamalı ve okuma yeteneklerini nasıl değerlendireceklerini bilmelilerdir. Okuma metininde olması gereken nitelikler şöyle dizilebilir (Ünalın, 2006, s. 79-80):

- i. Metin, Türk Milli Eğitiminin temel ilkeleri ile genel amacına uygun bulunmalıdır.
- ii. Metinde ahlaki, kültürel milli değerlere, milletin bölünmez bütünlüğüne ters durumlar olmamalıdır.
- iii. Metinde ayrımcılığa ve siyasi kutuplaşmaya yön verecek ideolojik, yıkıcı ve bölücü tanımlar bulunmamalıdır.
- iv. Metinde öğrencinin psikolojik, zihinsel, sosyal gelişimini olumsuz bir şekilde etkileyecek şiddet, karamsarlık, cinsellik vb. unsurlar bulunmamalıdır.
- v. Metinde insanların hak ile özgürlüğüne, insanî değerlere uymayan unsurlar bulunmamalıdır.

- vi. Metin, dersin hedefleri ile kazanımını realize edecek özellikte bulunmalıdır.
- vii. Metin, kitapların yanında süreli yayın, ansiklopedik sözlük ve ansiklopedilerden de seçilmeli, bunun yanında öğrenciyi bu kaynaklara yönelten özellikte bulunmalıdır.
- viii. Metin, öğrencinin ilgi alanı ile seviyesine uygun bulunmalıdır.
- ix. Metin, işlenecek zamana uygun uzunluğa sahip bulunmalıdır.
- x. Metin, Türkçenin güzelliğini ve anlatım zenginliğini gösteren eserlerden alınmalıdır.
- xi. Metin; içerik, anlatım ve dil yönünden türünün güzel örneğinden alınmalıdır.
- xii. Metinde bütünlük ve tutarlılık bulunmalıdır.
- xiii. Dünya edebiyatından derlenen metnin çevirisinde, Türkçenin etkili, güzel ve doğru olmasına dikkat edilmelidir.
- xiv. Metin, öğrencinin dil bilinci ile zevkini zenginleştirecek, hayal dünyasını geliştirecek nitelikte bulunmalıdır.
- xv. Metin, öğrencilere eleştirel bakış açıları kazandıracak nitelikte olmalıdır.
- xvi. Metin, öğrencinin kişisel gelişim düzeyine katkı yapacak ve estetik bir hassasiyet katacak şekilde bulunmalıdır.
- xvii. Metin, öğrencinin düşünce ve duygu hayatını zenginleştirecek şekilde farklı şair ve yazarlarca yazılmalıdır.
- xviii. Metin, şair ve yazarların sadece edebî yönünü öne çıkarmalıdır.
- xix. Metin, öğrencilere okuma alışkanlığı ve sevgisi kazandıracak özellikte bulunmalıdır.
- xx. Metin, bir bütün şeklinde alınmalı; fakat eğitsel açıdan uygun bulunmayan yerler metinde bulunmamalıdır.

- xxi. Her metin, öğrencilerin kelime haznesini zenginleştirmek için kelime hazinesi ve kelime hazinesi gruplarını içermelidir; fakat bu oran metinleri oluşturan kelime topluluğunun yüzde beşinden az olmalıdır.
- xxii. Ders kitabı içinde, yıl içerisinde bir yazardan alınan ikiden fazla metin olmamalıdır.
- xxiii. Metin, içeriğe uygun olacak şekilde çeşitli görsel malzemelerle (çizgi film kahramanları, karikatür, grafik, afiş, resim, fotoğraf vb.) desteklenmelidir.
- xxiv. Otobiyografik ve biyografik eserlerden, tiyatro metninden, romandan alınan bölümler kendi içinde tutarlı olmalıdır.

Bilgilendirici metinlerde hedef bilgi vermektir ve kelimeler temel manalarıyla yer alır. Edebi bir metin bize, insan ve insan yaşamını daha farklı bir şekilde anlatmayı hedefler. Bilgilendirici metinlerin anlamlarını günlük yaşamda ve yaşamlarımızda bulmak mümkündür. Edebi bir metinde, metnin mesajı gerçek hayatta olmayabilir. Yazar, metnini yaşanan veya yaşanması olası olgular üzerine inşa edebilir, fakat bu olgular yazarın kendi hayal gücü ile ve bu gerçeklere bakışıyla düzenlenmiştir (İşeri, 1998, s. 11).

Edebi bir metni okumak, bir anlamda onun anlamsal evrenini tekrar keşfetmektir. Her okuyucu okuduğu edebi metne kendi zihninde şekil verir. Okurken metinlerin içeriklerini kendine göre değişikliğe tabi tutabilir, kelimelere farklı manalar yükleyebilir. Bu şekilde yüklemeler, okuyucunun sosyal ortamına, becerisine, kültür düzeyine, bakış açısına, deneyimine, yaşına göre değişebilir. Bilgilendirici metinler, okurlara bilgi vermek maksadıyla yazıldığı için bu tür okumalar edebi bir metin çeşidiyle aynı şekilde okumaya gerek olmaz. Bilgilendirici metin türünde, okuyucunun yapacağı ilk iş metnin ana konusunu belirlemektir; daha sonra ise yazarın konuyu nasıl oluşturduğunu, metnin mesajının ne olduğunu bulmak ve analiz etmektir. Bilgilendirici metni okurken yazının konusu ve makalenin başlığı ana konu hakkında bize belli bir fikir verir. Okur bunu analiz etmelidir (İşeri, 1998, s. 12).

Öğretici ve bilimsel yazılar, doğrudan somut bilgi aktarır. Dil ile anlatı yapısı aktarılacak bilgi düzeyine ve bu bilgiyi alacak kişilerin yaşam ve deneyimlerine göre ele alınmıştır. Bir okuyucu olarak, okuduğumuz bölümle iletişim kurmak karmaşık değildir. Okuduğumuz metin edebi nitelikte ise veya bir hikâye, roman ya da şiir okursak, okuyucu olarak etkinlik ve çabamızın birçok yönü bulunacaktır. Edebi metinlerin yazarları ile olan iletişimimiz karmaşık ve karışık olabilir. Bu nedenle daha aktif ve uyanık olmamız gerekmektedir (Özdemir, 1983, s. 55-56).

Bölüm III: Yöntem

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada “Türkçe ve Okuma Becerileri” dersi kapsamında okuma becerisine yönelik olarak belirlenmiş kazanımların elde edilmesinde metin türlerinin etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada kullanılacak yöntem olarak da nitel araştırma yöntemlerinden betimsel analiz seçilmiştir.

Betimsel analiz, farklı veri toplama teknikleriyle elde edilen verilerin önceden belirlenmiş temalara göre yorumlanması ve özetlenmesini içeren bir nitel veri analiz çeşididir. Bu analiz çeşidinde araştırmacı gözlemiş olduğu veya görüştüğü kişilerin görüşlerini etkileyici bir şekilde yansıtabilmek amacı ile doğrudan alıntılara sıklıkla yer verebilir. Bu analiz yönteminde esas gaye elde edilen bulguların okuyucuya yorumlanmış ve özetlenmiş bir şekilde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Betimsel analiz, çalışmak istenen farklı olay ve olgular hakkında özet bilgi elde etme olanağı sağlaması sebebiyle araştırmacılar için sıklıkla başvurulan bir yöntem olarak nitelendirilmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

Betimsel analiz dört aşama ile gerçekleşir. İlk aşamada araştırmacı araştırmanın gözlem ve görüşmelerde yer alan boyutlardan veya kavramsal çerçevesinden ve araştırma sorularından yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve belirir. Böylelikle verilerin hangi temalarda düzenleneceği ve sunulacağı belirlenmiş olur. Daha sonra ise araştırmacı, önceden oluşturduğu çerçeveye binaen verileri okur ve düzenler. Bu aşamada verilerin mantıklı ve anlamlı bir şekilde bir araya getirilmesinin önemi büyüktür. Bu aşamanın ardından araştırmacı, düzenlediği verileri tanımlar. Bu tanımlama işi için de gereken durumlarda alıntılara doğrudan başvurmak zorunda kalabilir. Araştırmacı, bu aşamanın neticesinde tanımlamış olduğu bulguları anlamlandırır, ilişkilendirir ve açıklar. Araştırmacı bu aşamada ayrıca yapmış olduğu yorumları daha da güçlü kılmak adına bulgular arasındaki sebep sonuç

ilişkilerini açıklar ve gerekli yerlerde farklı olgular arasında karşılaştırmaya başvurur (Yıldırım ve Şimşek, 2003).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Karadeniz Bölgesi'nde bulunan bir ilin bir ilçesine bağlı 350 öğrenciye sahip bir okulun Okuma Becerileri dersini alan 5 öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklem yöntemi olarak seçkisiz olmayan örneklem yöntemlerinden, kolay ulaşılabılır örneklem yöntemi seçilmiştir. Bu yöntem genellikle zaman, para ve işgücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabılır ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesi gereken araştırmalarda kullanılır (Büyüköztürk, 2008).

Veri Toplama Süreci

Çalışma sırasında veriler görüşme ve gözlem veri toplama teknikleri ile öğrenci yazılı kağıtları kullanılarak elde edilmiştir. Verilerin elde edilmesi için öncelikle 6 farklı metin türü belirlenmiş; bu metinlerden 3'ü olay çerçevesinde gelişen edebi metinlerden 3'ü de düşünceye dayalı öğretici metinlerden seçilmiştir. Düşünceye dayalı metinler; makale, deneme ve söyleşi türünden seçilmiştir. Olay çerçevesinde gelişen metinler ise tiyatro, fabl ve hikâye türlerinden seçilmiştir. Bu metinlerden yola çıkılarak 2018-2019 eğitim-öğretim dönemi okuma becerileri dersi kazanımlarından hareketle metinlere yönelik sabit sorular hazırlanmıştır. Bu sorular metnin ana düşüncesi, yardımcı düşünceleri, konusu, başlık-metin uyumu, örtük anlamlar, okunan metnin türe ait özellikleri barındırıp barındırmadığına yönelik sorulardır. Metinler ve metinlere dair sorular öğrencilere yazılı bir şekilde sunulmuş ve öğrencilerden metinleri okuyup soruları cevaplandırmaları istenmiştir. . Çalışma için seçilen metinler şunlardır: Tiyatro metni: "Evlilik Yıldönümü", fabl metni: "Kurt ile Köpek", hikâye metni: "Geç Kalmayın", makale metni: "Büyük Fırtına", deneme metni: "Kitaplık ve Okuma", Söyleşi Metni: "Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor". Çalışma sırasında okunan metinlerin ardından katılımcılara yöneltilen sorular şunlardır:

- i. Metnin konusunu yazınız
- ii. Metnin yazılış amacı nedir?
- iii. Metindeki yardımcı düşünceleri bulunuz.
- iv. Metindeki örtük anlamları belirleyiniz.
- v. Başlığın metne uygunluğunu değerlendiriniz.
- vi. Metinde beğendiğiniz ve beğenmediğiniz yönleri nedenleriyle birlikte belirtiniz.
- vii. Okuduğunuz metin, türünün özelliklerini yansıtıyor mu? Belirtiniz.

Verilerin Analizi

Çalışma sırasında elde edilen verilerin analizi kısmında durum araştırması türlerinden “bütüncül tek durum araştırması” seçilmiştir. Verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi uygulanmıştır. Betimsel analiz yöntemi kullanılarak toplanan verilerin araştırma sorusu ile ilgili ne ifade ettiği ve ortaya koyduğu sonuçlar ele alınmıştır. Buna göre öncelikle veri toplama aracı olan öğrenci yazılı kağıtları okunmuştur. Ardından örneklem grubunda yer alan katılımcılar K1, K2, K3, K4 ve K5 olarak adlandırılmıştır. Katılımcıların, kendilerine yöneltilen sorular karşısında verdikleri cevaplar metin türlerine göre ayrı ayrı tablolandırılmıştır. Daha sonra yazılı kağıtlarda yer alan yedi soru için ayrı ayrı hazırlanan bu tablolar, sorulan sorular bağlamında her bir metin türü için tüm katılımcıların cevapları karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

Bölüm III: Bulgular ve Yorumlar

Katılımcıların Metnin Konusu Hakkındaki Düşünceleri

Konu, anlamlı cümlelerin bir araya gelmesiyle oluşan bir paragrafta veya metinde yazarın üzerinde en çok durduğu kavram veya kavramlardır. Bu kavramlar; bir olay, durum, sezgi, duygu ve düşünceyle ilgili olabilir.

Katılımcıların metnin konusu hakkındaki düşüncelerini yansıtan tablolar incelendiğinde, katılımcıların tiyatro metninin konusu hakkındaki soruya, “sorun” ve “sorumsuzluk” kavramlarını içeren cevaplar verdikleri görülür. Fabl metninin konusuna dair ise katılımcıların cevabı genel anlamda “yardımlaşma” kavramını içermektedir. Hikâye metninin konusu hakkında tüm katılımcılar, içinde “aşk” kavramı geçen cevaplar vermişlerdir. Bu cevaplardan hareketle, katılımcıların olay çevresinde gelişen edebi metinlerin konusunu genel anlamda rahatlıkla anlayabildikleri ve tüm katılımcıların birbirleriyle benzer cevaplar verdikleri görülmektedir.

Öğretici metinlerden olan makalenin konusu hakkında ise K2 dışındaki tüm katılımcıların cevabı “araştırma ve inceleme” kavramlarını içermektedir. Deneme metninde ise katılımcıların verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Bu metnin konusuna dair tüm katılımcıların cevabı birbirinden farklı kavramlar içermektedir. Söyleşi metninin konusuna katılımcıların verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Zira tüm katılımcıların cevapları “iklim veya mevsim değişikliği” kavramlarını içermektedir. Tüm bu cevaplardan yola çıkılarak katılımcıların öğretici metinlerin konusu hakkındaki soruya verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir benzerlik olmadığını; aynı zamanda deneme metni dışında katılımcıların diğer türlerin konusu için verdiği cevaplar arasında da önemli bir farklılık olmadığını söylemek mümkündür.

Katılımcıların metnin konusu hakkındaki düşüncelerini yansıtan cevaplar aşağıdaki gibi tablolaştırılmıştır:

Tablo 2

Katılımcının Metin Türlerinin Konuları Hakkındaki Düşünceleri

S1. Metnin konusunu yazınız.		
Metin türü ve adı	K1	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Umut'un ailesindeki sorunlar	Metin türünün, metnin konusunu anlama becerisine etkisini tespit etmek
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Köpek ile kurdun birbirlerine yardım etmeleri	
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Utangaçlığı sebebiyle gencin kıza açılmaması ve sonra da hayatını kaybetmesi	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Büyük fırtınanın araştırılıp incelenmesi	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitabı gösteriş için okuyan birinin sonradan vakit geçirmek için kitap okumaya başlaması	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	İklim değişikliği yüzünden mevsimlerin tam yaşanmaması	

Tablo 2 incelendiğinde K1 kodlu öğrencinin tüm metin türlerinin konusuna dair fikir beyan ettiği, genel olarak metinlerin konusunu doğru tespit ettiği fakat olay çevresinde gelişen tiyatro, fabl ve hikâye türlerinin konusunu daha somut, doğru ve anlaşılır cümlelerle ifade ettiği görülmektedir. Bu veriler, öğrencilerin metinleri iyi anladığını ve yorumlayabildiğini göstermektedir. Ayrıca K1 kodlu öğrencinin araştırmanın amacına uygun olarak metnin konusunu belirleyebildiği görülmektedir.

Tablo 3

Katılımcının Metin Türlerinin Konuları Hakkındaki Düşünceleri

S1. Metnin konusunu yazınız.		
Metin türü ve adı	K2	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Ailedeki sorunlar	Metin türünün,
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Köpek ile kurdun dayanışması	metnin
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Gencin ve tezgahtar kızın ilk görüşte aşkı	konusunu
Makale Metni: Büyük Fırtına	Uzay	anlama
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitap okumanın faydaları	becerisine
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	İklim değişikliği	etkisini tespit etmek

K2 kodlu öğrencinin metin türlerinin konuları hakkındaki düşünceleri incelendiğinde, tüm soruların kısa ve öz ifadelerle cevaplandırıldığı fakat bu cevapların tam manasıyla metinlerin konularını doğru olarak yansıtmadığı görülmektedir. Zira K2 kodlu öğrencinin metinlerin konularıyla ilgili çok genel ifadeler kullandığı ve buna göre cevaplar verdiği görülmektedir. Buna rağmen olay çevresinde gelişen edebi metinlerin konularına yönelik ifadelerin daha isabetli olduğu düşünülmektedir. Yani K2 kodlu öğrencinin olaya dayalı metinleri daha iyi anlamlandırıldığı görülmektedir.

Tablo 4

Katılımcının Metin Türlerinin Konuları Hakkındaki Düşünceleri

S1. Metnin konusunu yazınız.		
Metin türü ve adı	K3	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Ailedeki sorumsuzluk	Metin türünün,
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Köpek ve kurdun birbirine yardım etmesi	metnin
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Genç bir erkeğin tezgahtar bir kıza aşık olması	konusunu
Makale Metni: Büyük Fırtına	Büyük fırtınaya nelerin sebep olduğu	anlama
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitap okuyan bir adamın kitap okuma düşüncesi	becerisine etkisini tespit etmek
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	İnsanlar yaptıkları şeyden pişman olacaktır	

Tablo 4 incelendiğinde K3 kodlu öğrencinin metin türlerinin konularını genel manada doğru anladığı ve anladıklarını anlaşılır cümlelerle ifadelendirdiği görülmektedir. Bu durum, öğrencinin metinleri dikkatle okuduğunu göstermektedir.

Tablo 5

Katılımcının Metin Türlerinin Konuları Hakkındaki Düşünceleri

Metin türü ve adı	S1. Metnin konusunu yazınız.		Amaç
	K4		
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Aile içindeki kavgalar ve aile fertlerinin sorumsuzlukları		
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Ne kadar sıkıntı yaşanırsa yaşansın yardımlaşma her şeyi çözer		
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Çocuğun ilk görüşte aşık olması		Metin türünün, metnin konusunu anlama becerisine etkisini tespit etmek
Makale Metni: Büyük Fırtına	Uzaydaki büyük fırtınanın gizemini yakından incelemek		
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitaplar hem öğrenmek hem vakit geçirmek hem de hayal geliştirmek için okunabilir		
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Bu Kısım İçin Cevap Okunamadı		

K4 de tüm metin türlerinin konuları hakkında fikir belirtmiştir. Verilen cevapların genel manada sorumsuzluk , yardımlaşma gibi doğru anahtar kelimeleri içermektedir. Cevaplar incelendiğinde, olay merkezli metinlere verilen cevapların daha tutarlı olduğu görülmektedir. Ayrıca K4 kodlu öğrencinin düşünce odaklı bir metin olan söyleşinin konusunu bulamadığını da göstermektedir.

Tablo 6

Katılımcının Metin Türlerinin Konuları Hakkındaki Düşünceleri

S1. Metnin konusunu yazınız.		
Metin türü ve adı	K5	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Aile içindeki sorumsuzlukların aile ortamına zarar vermesi	Metin türünün, metnin konusunu anlama becerisine etkisini tespit etmek
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Kurt ile köpeğin birbirine yardım etmesi	
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Ölümcül bir hastalığa yakalanan gencin sevdiği kıza açılmaması	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Jüpiter'i daha yakından incelemek için yapılan çalışmalar	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kahramanın kitapları sevmesi	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	İnsanlar yüzünden mevsimler çok değişti	

K5'in metin türlerinin konularına yönelik ifadeleri incelendiğinde, tüm metinlerin katılımcı tarafından anlaşıldığı fakat özellikle olay metinlerinin konularının daha doğru ve somut cümlelerle ifade edildiği görülmektedir.

Öğretici metinler ve olay çevresinde gelişen edebi metinlerin konusu hakkında verilen cevaplar kıyaslandığında katılımcıların, olay çevresinde gelişen edebi metinlerin konusuna verdikleri cevapların diğer türlere oranla birbirlerine daha çok benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Katılımcının Metinlerin Yazılış Amaçları Hakkındaki Düşünceleri

Bir metinde, yazarın okuyucuya vermek istediği mesaj ya da metne hâkim olan ana düşünce, metnin yazılma amacını belirtir. Ana düşünce metnin tamamına yayılan bir nitelik taşır.

Konu ile ilgili araştırmalar incelendiğinde, öğrenciler tarafından ana fikir ve konu kavramlarının genellikle karıştırıldığı ifade edilmekte, bu duruma sebep olarak da her iki kavramın da metinlerin çatısını oluşturmaları gösterilmektedir. Öğretim süreci içerisinde

öğrencilerin metin türleriyle karşılaşma sıklıkları, buna bağlı olarak hikâye edici ve bilgi verici metin tür ve yapılarına yönelik olarak geliştirdikleri şemalar da bu sürece etki etmektedir (Duffelmeyer ve Duffelmeyer, 1991, s. 252-253).

Ana fikir belirlemenin okuduğunu anlama becerisi için önemli olduğunu çoğu araştırmacı kabul etmekte ve kanıtlamaktadır. Araştırmacılar tarafından yine, ana fikri belirlemeyi öğrencilerin kolay bir iş olarak görmedikleri belirtilmektedir. Ayrıca metnin ana fikir ifadesini ortaya koymada ve metindeki önemli ve önemsiz fikirleri belirlemede ilköğretim öğrencilerinin başarısız oldukları da pek çok araştırmada ortaya konmuştur. Akyol (2011, s. 28) ana fikrin metin içerisinde sabit bölgesi olmadığını ifade ederken; ana fikrin bazen doğrudan, bazen de dolaylı bir yolla iletilebileceğini hatta bazen her iki duruma uymayan durumlarla da karşılaşılabilceğini belirtmektedir. Böyle durumlarda okuyucu kendi çıkaracağı ipuçlarından hareketle alternatif ana fikirlere ulaşabilmektedir. Buna bağlı olarak ana fikir belirlemenin öğrenciler tarafından tek başlarına geliştirilemeyecek üst düzey becerilerden biri olduğu görülmektedir.

Ana fikir belirleme sürecinde en önemli unsurlardan biri de anlamanın bir diğer ifadeyle “ulaşılan ana fikrin doğruluğunun” izlenme ve değerlendirilme sürecidir. Okumanın belki de en önemli boyutu, okuduğunu anlamanın değerlendirilmesidir. Zira süreçte ne tür eksiklikler olduğu ve bunları gidermek adına nelerin yapılabileceği; amacın gerçekleşip gerçekleşmediği değerlendirme ve izleme çalışmalar sonucu ortaya çıkmaktadır (Çetinkaya vd., 2013, s. 188-210).

Katılımcıların metinlerin yazılış amaçları hakkındaki düşüncelerini yansıtan tablolara bakıldığında katılımcıların verdikleri cevapların birbirleriyle önemli oranda benzerlik göstermediği anlaşılmaktadır. Katılımcıların tiyatro metninin yazılış amacına dair verdikleri cevaplar incelendiğinde cevapların birbirinden farklı kavramlar barındırdığı görülmektedir. Bu durum hikâye metni için de geçerlilik gösterirken aynı durum fabl metni ve deneme metni

için geçerli değildir. Bu iki metnin yazılış amaçları hakkında katılımcıların verdikleri cevaplar büyük oranda birbirleriyle benzerlik göstermektedir. Fabl metni için verilen cevaplar genel olarak “yardımlaşma” kavramını içerirken deneme metni için verilen cevaplar “kitap sevgisi veya kitabın faydaları” kavramlarını barındırmaktadır. Bu iki metnin amaçlarının katılımcılar tarafından daha net anlaşılmasının farklı nedenleri olabilir. Metinlerde kullanılan dil, metnin örgüsü ve örüntüsü, anlatım türleri gibi değişkenlerin yanı sıra bu iki metinde işlenen ana düşüncenin, katılımcılar tarafından bilindik ve alışıldık konular olması, bu iki metnin yazılış amaçlarının katılımcılar tarafından daha net anlaşılmasını sağlamış olabilir. Zira okul çağında, özellikle de ilköğretim basamağında “kitap sevgisi” ve “yardımlaşma” gibi konular sıklıkla işlenmektedir.

Katılımcıların metinlerin yazılış amaçları hakkındaki düşünceleri aşağıdaki gibi tablolandırılmıştır:

Tablo 7

Katılımcının Metinlerin Yazılış Amaçları Hakkındaki Düşünceleri

S2. Metnin yazılış amacını yazınız.		
Metin türü ve adı	K1	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Çocuklar mutlu bir ailede büyümeyi hak eder.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Her iki hayvanın birbirlerine yardım edip hayatta kalmaları	Metin türünün, metnin yazılış amacını anlama becerisine etkisini tespit etmek
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Erkek ve kız birbirlerine önceden aşklarını söyleselerdi her ikisi de mutlu olurdu	
Makale Metni: Büyük Fırtına	İnsanları bilgilendirmek amacıyla yazılmıştır.	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitabı okuya okuya sevip onla vakit geçirmek ve oyalanmak	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Çevreye salınan gazlar ve atılan parfüm şişeleri yüzünden mevsimleri yaşamamamız	

Tablo 7’de K1’in metin türlerinin yazılış amaçları hakkındaki düşünceleri yansıtılmaktadır. Bu cevaplara göre K1’in metinlerin yazılış amaçlarını ifade etmekte ise metinlerden anladıklarını özetlediği görülmektedir. Bu durum, K1’in metnin ana fikrini anlamadaki yetersizliğini göstermektedir. Metinde verilmek istenen mesajı net biçimde tespit edememiştir.

Tablo 8

Katılımcının Metinlerin Yazılış Amaçları Hakkındaki Düşünceleri

S2. Metnin yazılış amacını yazınız.		
Metin türü ve adı	K2	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Ebeveynlerin kavgası çocuklara zarar verir.	Metin türünün, metnin yazılış amacını anlama becerisine etkisini tespit etmek
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Her hayvanı düşman sanmamak	
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Yarın öleceğimizi bilsek de bugün şansımızı denememiz gerekir.	
Makale Metni: Büyük Fırtına	İnsanlara bilgi vermek	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Vaktimizi boş boş geçirmek yerine kitap okumalıyız.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Doğaya sahip çıkmalıyız.	

K2’nin ise makale türünün yazılış amacını doğru ifade ettiği görülür. Diğer metin türleri hakkındaki cevapların ise daha çok metinlerden alınan dersler şeklinde olduğu görülmektedir. Genel olarak tutarlı ana fikirlere ulaştığı yorumu yapılabilir.

Tablo 9

Katılımcının Metinlerin Yazılış Amaçları Hakkındaki Düşünceleri

S2. Metnin yazılış amacını yazınız.		
Metin türü ve adı	K3	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Sorumsuzluk, ailede çeşitli sorunlar ortaya çıkarır.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Yardımlaşan iki dost	Metin türünün,
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Duygu ve düşüncelerimizi karşımızdakine geç kalmadan açıklayabilmek.	metnin yazılış
Makale Metni: Büyük Fırtına	Büyük fırtınaya sebep olan etkenler	amacını anlama
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitap okumanın önemi ve değeri	becerisine etkisini
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	İklimin nasıl bu kadar değişti	tespit etmek

Tablo 9'a bakıldığında K3'ün metinlerin yazılış amaçlarından ziyade metinlerin konularını özetlemeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu durum, konu ve ana fikir ayrımını yapamadığını göstermektedir. Bu durum, K3'ün kitap okuma alışkanlığının olmamasından ve metinleri dikkatli biçimde okumamasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 10

Katılımcının Metinlerin Yazılış Amaçları Hakkındaki Düşünceleri

S2. Metnin yazılış amacını yazınız.		
Metin türü ve adı	K4	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Aile içerisindeki sorumsuzluklar, ailede sorunlar yaratır.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Köpek ve kurdun yardımlaşması ve birlikte çalışmaları	Metin türünün,
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	İki gencin birbirinden habersiz yaşadığı aşk hikâyesi	metnin yazılış
Makale Metni: Büyük Fırtına	Uzay bilimi olan astronomi teknolojilerinin ne kadar gelişip senelerdir çözülmeyen gizemi çözecek kadar ilerlemesi	amacını anlama
		becerisine etkisini
		tespit etmek

Tablo 10'un devamı

S2. Metnin yazılış amacını yazınız.		
Metin türü ve adı	K4	Amaç
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	İnsanlara kitapların ne kadar yararlı olduğunu öğretmek	Metin türünün, metnin yazılış amacını anlama becerisine etkisini tespit etmek
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	İnsanların doğaya saldığı zararlı gazlar ile mevsimleri değiştirdiğini anlatmak	

K4'ün metinlerin yazılış amaçlarına yönelik cevaplarına bakıldığında ilk göze çarpan, katılımcının deneme ve söyleşi türlerinin yazılış amaçlarını “öğretmek” ve “anlatmak” gibi kelimelerle belirtmesidir. Bu durum K4'ün bu iki metin türünün yazılış amaçlarını doğru tayin ettiğini göstermektedir. Katılımcının diğer metin türlerinin yazılış amaçlarını tıpkı diğer katılımcıların yaptığı gibi konuları özetleyici ifadelerle cevaplandırđı tespit edilmiştir.

Tablo 11

Katılımcının Metinlerin Yazılış Amaçları Hakkındaki Düşünceleri

S2. Metnin yazılış amacını yazınız.		
Metin türü ve adı	K5	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Ailedeki her bireyin bir sorumluluğu vardır.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Düşman olsa bile her zaman herkese yardım etmeliyiz.	Metin türünün, metnin yazılış amacını anlama becerisine etkisini tespit etmek
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Duyularımızı karşıdakine utanmadan anlatmak	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Jüpiter'in daha detaylı incelemesi ve yeni teknolojilerin bulunması ile ilgili bilgilendirme yazısıdır.	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kahramanın boş vakitlerinde kitaplığından ayrılmaması ve kitaplarını sevmesidir.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Dünyamızın bozulduğu için insanları bilinçlendirmek	

K5, söyleşi ve makale türlerinin yazılış amaçlarını doğru tespit etmiştir. Diğer metin türlerinin yazılış amaçlarını ise daha çok metinlerden anladıkları veya metinlerden çıkardığı ders cümleleri şeklinde ifadelendirmiştir.

Öğretici metinler ve olay çevresinde gelişen edebi metinlerin yazılış amaçları hakkında katılımcılar tarafından verilen cevaplar kıyaslandığında, katılımcıların öğretici metinlerin yazılış amaçları için verdikleri cevapların daha net ve doğru ifade ettiğini söylemek mümkündür. Bu durumun, öğretici metinlerde kullanılan anlatım türüyle ilişkili olduğu düşünülebilir. Zira bu metinlerde kullanılan öğretici, açıklayıcı, tartışmacı ve kanıtlayıcı anlatım türleri, katılımcılar tarafından kolayca sezilmekte ve metnin içeriği anlaşılmasa bile bu metinleri yazılış amaçlarının “bilgi vermek” olduğunu ortaya koymaktadır.

Katılımcıların Metindeki Yardımcı Düşünceler Hakkındaki Düşünceleri

Yardımcı düşünce, bir metinde savunulan ana düşüncenin kolayca anlaşılmasını sağlayan ve onun inandırıcılığını artıran her türlü bilgi, tecrübe, olay ve örneklerin ifadesidir. Bir metinde var olan yardımcı düşünceler, metnin ana düşüncesinin daha iyi anlaşılmasını sağlamakla birlikte, ana düşünceyi daha belirgin hale de getirir. Bir metinde tek olan ana düşünceyi destekleyen birden fazla yardımcı düşünce olabilir.

Okul öncesi döneminden itibaren öğrencilerin aşına oldukları olay metni yapıları öğretim süreci boyunca da neredeyse değişmez bir yapıda devam etmektedir. Bu hususta dikkat edilmesi gereken, öğretici metinlerin olay çerçevesinde gelişen edebi metinlerin aksine oldukça çeşitli yapılara sahip olmalarıdır. Araştırmacılar, öğretici metin yapılarındaki çeşitliliğin, bu metinlerin daha fazla teknik kelime veya özel içerik içermesinin, ayrıca olay çerçevesinde gelişen edebi metinlere oranla öğretici metinlerde bilindik kavramların az olmasının ve okuyucuların tüm bunlara ilişkin ön bilgilerindeki eksikliklerin, anlam kurma ya da ana fikir ve yardımcı fikir bulmada güçlüklerle yol açabileceğine işaret etmektedirler (Çetinkaya vd., 2013, s. 188-210).

Katılımcıların metinlerdeki yardımcı düşünceler hakkındaki düşünceleri kısmen benzerlik göstermektedir. Tiyatro metni için verilen cevapların içerdiği kavramlar “sorumluluk” ve “ebeveyn davranışları” iken; fabl da “yardımlaşma”; hikâyede “aşk”, “aşkı ifade etme ve bunda geç kalmama” ifadeleri kullanılmıştır. Öğretici metinlerde geçen yardımcı düşüncelere dair katılımcılar tarafından verilen cevaplar incelendiğinde ise özellikle makale türünde verilen cevapların birbirinden tamamen farklı olduğu görülmektedir. Deneme ve söyleşi türü için verilen cevaplar ise kısmi oranda birbirleriyle benzerlik taşımaktadır.

Tablo 12

Katılımcının Metinlerdeki Yardımcı Düşünceler Hakkındaki Düşünceleri

S3. Metindeki yardımcı düşünceleri bulunuz.		
Metin türü ve adı	K1	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Ebeveynlerin çocuklarının yanında tartışmaması gerekir.	Metin türünün, metindeki yardımcı düşünceleri anlama becerisine etkisini tespit etmek
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Hayatta yardımlaşarak mücadele etmek	
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Geç kalmadan her iki tarafın da aşkını itiraf etmesi gerekirdi.	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Fırtına yüksek bir hıza sahiptir.	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	İnsan zorda kalınca değil, vakit geçirmek için kitap okumalıdır.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Eski zamanlarda yazın yaz, kışın kış yaşanırken şimdi tam tersinin olması	

Tablo 12’de görüldüğü üzere K1, tüm metin türlerinde yer alan yardımcı düşünceleri anlaşılır cümlelerle ifade etmiştir. Katılımcının deneme türü için verdiği cevabın daha isabetli olduğu, diğer metin türleri için verdiği cevapların ise kısmi bir bakış açısıyla ortaya konduğu görülmektedir.

Tablo 13

Katılımcının Metinlerdeki Yardımcı Düşünceler Hakkındaki Düşünceleri

S3. Metindeki yardımcı düşünceleri bulunuz.		
Metin türü ve adı	K2	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Ebeveynler çocuklarının yanında sağlıklı düşünmelidir.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Köpek kurdu iyileştirdikten sonra köpeğe bir şey yapmadı.	Metin türünün, metindeki yardımcı düşünceleri anlama
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Gencin ölümcül bir hastalığa yakalanmasına rağmen tezgahtar kızla tanışması	becerisine etkisini tespit etmek
Makale Metni: Büyük Fırtına	Fırtınanın gizemini halen koruması	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitap karıştırırken hiçbir düzene uymadan hiçbir amaç gütmeyen kitap karıştırırız.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	İklim değişmesi ve küresel ısınma yüzünden mevsim ve iklim türlerinin değişmesi	

K2'nin tiyatro türü dışında diğer metin türleri için verdiği cevapların yardımcı düşünceleri ifade etmek için uygun cümleler olmadığı göze çarpmaktadır. Zira katılımcı, tiyatro türünün yardımcı düşüncesini belirtmek için genel yargı bildiren bir cümle kurarken diğer türlerin ya yargı bildiren cümle kurmamış ya da fabl türü için verdiği cevapta olduğu gibi daha dar bir noktaya değinmiştir.

Tablo 14

Katılımcının Metinlerdeki Yardımcı Düşünceler Hakkındaki Düşünceleri

S3. Metindeki yardımcı düşünceleri bulunuz.		
Metin türü ve adı	K3	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Aile bireylerinin sorumsuzluktan kaçınması gerekir.	Metin türünün, metindeki yardımcı düşünceleri anlama
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Yardımların karşılıksız kalmayacağı	becerisine etkisini tespit etmek
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Bir gün her şey için geç olabilir.	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Büyük fırtına	

Tablo 14'ün devamı

S3. Metindeki yardımcı düşünceleri bulunuz.		
Metin türü ve adı	K3	Amaç
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitabın hayata kattıkları	Metin türünün, metindeki yardımcı düşünceleri
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	İnsanlar pişman olacaktır	anlama becerisine etkisini tespit etmek

Tablo 14'te K3'ün cevaplarının metinlerin yardımcı fikirlerinden ziyade ana fikirlerini belirtmeye yönelik olduğu görülür. Bu cevaplar değerlendirildiğinde ise olay metinlerinin somut, öğretici metinlerin ise daha soyut ifadelerle cevaplandırıldığı görülmektedir.

Tablo 15

Katılımcının Metinlerdeki Yardımcı Düşünceler Hakkındaki Düşünceleri

S3. Metindeki yardımcı düşünceleri bulunuz.		
Metin türü ve adı	K4	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Babanın daha sorumlu olması gerekir.	Metin türünün, metindeki yardımcı düşünceleri
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	İki hayvanın da zayıf düşünce birbirlerine yardım etmeleri	anlama becerisine etkisini tespit etmek
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Erkekten önce kızın erkeğe açılması	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Yeni teknoloji ile büyük fırtınayı daha yakından incelemek	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitap okudukça insanın hayal kurma yeteneği gelişir.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	İnsanların doğaya saldırdığı zararlı gazlar ile mevsimleri değiştirdiğini anlatmak	

K4, metinlerin yardımcı düşüncelerini anlaşılır cümlelerle ifade etmiştir. Katılımcının özellikle öğretici metin türlerini ana düşüncelyi belirten cümlelerle ifade ettiği görülür.

Tablo 16

Katılımcının Metinlerdeki Yardımcı Düşünceler Hakkındaki Düşünceleri

S3. Metindeki yardımcı düşünceleri bulunuz.		
Metin türü ve adı	K5	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Ebeveynlerin birbirlerini anlaması gerekir.	Metin türünün,
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Herkes birbirine yardım etmelidir.	metindeki
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	İnsanlar ilk görüşte karşısındakine bazı duygular hissedebilir.	yardımcı düşünceleri
Makale Metni: Büyük Fırtına	Jüpiter'in yeni teknolojik aletlerle daha yakından incelenecek olmasıdır.	anlama becerisine etkisini tespit
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kahramanın kitaplarına ve okumaya düşkünlüğü	etmek
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	İnsanlar doğaya zarar verdikleri için doğadaki denge alt üst oldu	

Tablo 16'da K5'in tüm metin türlerinin yardımcı düşüncelerini doğru ve anlaşılır cümlelerle ifade ettiği görülür.

Bir metinde ana düşünceyi destekleyen yardımcı düşüncelerin birden fazla olması sebebiyle, katılımcıların konu hakkında farklı görüş bildirmeleri olağandır. Fakat konu ile ilgili tablolar incelendiğinde metinlerin yardımcı düşüncelerine dair verilen cevapların özellikle öğretici metinlerde önemli ölçüde birbirlerinden farklılaştığı; olay çevresinde gelişen edebi metinlerde ise cevapların birbirleriyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu durumun, okunan metin türlerinin özelliklerinden ileri geldiği düşünülebilir. Zira olay çevresinde gelişen edebi metinler daha öznel bir üslup kullanılmasına rağmen olay örgüsü ve kullanılan dilin somut özelliklere sahip olması, o metinleri okuyan tüm katılımcıların metinlerden benzer anlamları çıkardığını göstermektedir. Öğretici metinlerde ise daha nesnel bir dil kullanılmasına rağmen kullanılan ifadelerin ve metinde işlenen konunun soyut olması,

metinleri okuyan katılımcıların birbirinden farklı yardımcı düşüncelere odaklanmalarına yol açmıştır.

Katılımcıların Metnin Örtük Anlamları Hakkındaki Düşünceleri

Örtük anlam ya da örtülü anlam kavramı, 2005 yılı Türkçe dersi öğretim programında “Bir cümlenin anlamından çıkarılabilecek diğer anlamlar, ifadeler” ve “doğrudan söylenmeyen yargılar” şeklinde tanımlanmıştır. Bu açıklamanın ardından örtülü anlamı açıklayan şu örneklere yer verilmiştir: “ ‘Toplantıya Ali de katıldı.’ cümlesinden çıkarılabilecek ‘Toplantıda Ali’den başkaları da vardı.’ sözü örtülü biçimde yer alır.” (MEB, 2006, s. 14-25-287) Mehmet Akif’in “Allah bir daha bu millete İstiklal Marşı yazdırmasın!” ifadesinden “Bir daha milletimiz bağımsızlık savaşı vermek zorunda kalmasın, aynı zor günler yaşanmasın.” yargılarına ulaşmak mümkündür (MEB, 2013, s. 60).

Katılımcıların metnin örtük anlamları hakkındaki düşüncelerini gösteren tablolar incelendiğinde K1’in makale metninin; K3’ün de deneme ve söyleşi metnlerinin örtük anlamlarına görüş bildirmedikleri görülmektedir. Bunun dışında diğer türler hakkında tüm katılımcılar fikir beyan etmiştir. Tiyatro metni için her bir katılımcı, farklı bakış açıları ile konuyu ele almış ve ortaya çok çeşitli cevaplar çıkmıştır. Hikâye metni için de benzer durum söz konusuysen fabl metninin örtük anlamlarına dair verilen cevapların birbirleriyle yakınlık gösterdiği görülmektedir. Verilen cevaplardan hareketle olay çevresinde gelişen edebi metinlerde yer alan örtülü anlamların katılımcılar tarafından rahatlıkla anlaşılması olduğu görülmektedir. Öğretici metinlerde ise yukarıda da belirtildiği üzere bazı katılımcıların metinlerden örtük anlam çıkaramadığı, cevapların geneline bakıldığında ise öğretici metinlerde yer alan örtük anlamların katılımcılar tarafından çok iyi anlaşılması tespit edilmiştir. Bu durum, öğretici metinlerde işlenen konuların ve kullanılan dilin olay çevresinde gelişen edebi metinlere oranla daha soyut olmasından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 17

Katılımcının Metinlerin Örtük Anlamları Hakkındaki Düşünceleri

S4. Metindeki örtük anlamları belirleyiniz.		
Metin türü ve adı	K1	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Ebeveynler çocuklarından ayrılmak istememektedir.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Köpek ile kurdun yardımlaşmaları	Metin türünün, metnin örtük anlamını belirleme becerisine etkisini tespit etmek
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Kız, hoşlandığını CD'ye kaydetmek yerine sevdiğinin yüzüne söyleyebilirdi	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Cevap yok.	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitap okumayı sonradan sevip evinin bir köşesini kitaplara ayırması.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Kısa mesafelerde özel araba yerine otobüs kullanmalıyız.	

K1'in metinlerdeki örtük anlamlara yönelik cevaplarına bakıldığında öncelikle katılımcının makale türü için sorulan soruyu yanıtsız bıraktığı görülür. Bununla birlikte katılımcının verdiği cevapların fabl türü için ana düşünceyi belirten ifadeler içerdiği, diğer türler için verdiği cevapların ise daha çok yardımcı düşünceleri belirten ifadeler olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 18

Katılımcının metinlerin örtük anlamları hakkındaki düşünceleri

S2. Metindeki örtük anlamları belirleyiniz.		
Metin türü ve adı	K2	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Baba daha önce de sorumsuz davranmıştır.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Köpek ile kurdun eskiden anlaşamamaları	Metin türünün, metnin örtük anlamını belirleme becerisine etkisini tespit etmek
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Hasta olmadan önce sokağa çıkıyormuş.	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Fırtınanın gizemi anlaşılmamış.	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Önceden kitapların işe yaramadığını düşünmesi	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Doğa önceden temizmiş.	

K5'in örtük anlamlara yönelik verdiği cevaplara bakıldığında katılımcının olay metinlerin örtük anlamlarını daha genel ve doğru bir şekilde ifade ettiği, öğretici metinlerde ise özellikle söyleşi türü için daha dar kapsamlı konulara temas edecek şekilde cevaplar verdiği görülmektedir.

Tablo 19

Katılımcının Metinlerin Örtük Anlamları Hakkındaki Düşünceleri

S4. Metindeki örtük anlamları belirleyiniz.		
Metin türü ve adı	K3	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Annenin, babayı sorumsuzlukla suçlaması ve babanın da daha önceden sorumsuzluk yapması	Metin türünün, metnin örtük anlamını belirleme becerisine etkisini tespit etmek
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Hayvanlarda da merhamet duygusu vardır.	
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Gencin eskiden de dükkândan paket alıp kaçtığı anlaşılmaktadır.	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Daha önce de fırtınanın sebebini araştırmak için birçok uzay aracının yollandığı	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Cevap yok.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Cevap yok.	

Tablo 19'da K3'ün deneme ve söyleşi türlerinin örtük anlamlarını cevapsız bıraktığı fakat bununla birlikte katılımcının diğer türlerin örtük anlamları için verdiği cevapların çok doğru ve isabetli olduğu görülmektedir. Diğer katılımcılarla kıyaslandığında K3, metinlerin örtük anlamlarını daha doğru ifade etmiştir. Söyleşi ve deneme türüne yönelik soruyu cevapsız bıraktığı düşünülünce K3'ün genel itibariyle olay metinlerinin örtük anlamlarını daha iyi tespit ettiği sonucuna ulaşılabilir.

Tablo 20

Katılımcının Metinlerin Örtük Anlamları Hakkındaki Düşünceleri

S4. Metindeki örtük anlamları belirleyiniz.		
Metin türü ve adı	K4	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Baba ailesine ilgi göstermemektedir.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Herkes bizi düşman bilse de biz uzaktan akrabayız.	Metin türünün,
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	İlk görüşte aşk	metnin örtük
Makale Metni: Büyük Fırtına	Bulutların altını görebilip fırtınanın derinliğini tahmin edebiliyorlar.	anlamını belirleme
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Büyük başın derdi büyük olur.	becerisine etkisini
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Doğanın değişmesinde insanlar suçludur.	tespit etmek

K4, metinlerin örtük anlamlarını belirlerken olay metinleri için daha somut, öğretici metinler için ise soyut ifadeler kullanmıştır.

Tablo 21

Katılımcının Metinlerin Örtük Anlamları Hakkındaki Düşünceleri

S4. Metindeki örtük anlamları belirleyiniz.		
Metin türü ve adı	K5	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Baba şiddete meyillidir.	Metin
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Hastalık, beslenmeye zarar verir.	türünün,
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Paketini alıp dükkândan kaçtı derken örtük anlam var.	metnin örtük
Makale Metni: Büyük Fırtına	Bugüne kadar oldukça ilginç fotoğraflar yollamayı başarmışlar.	anlamını
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Bazı insanlar kitabı hayatının merkezine alır.	belirleme
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Simsiyah ejderha misali tüttürdüğümüz fabrika bacaları	becerisine etkisini
		tespit etmek

Tablo 21 incelendiğinde K5'in söyleşi ve hikâye türleri dışındaki türlerin örtük anlamlarını anlaşılır ve makul cümlelerle cevaplandığı görülmektedir. Katılımcının özellikle olay metinleri için verdiği cevaplar daha isabetlidir.

Öğretici metinler ve olay çevresinde gelişen edebi metinlerde bulunan örtük anlamlar hakkında katılımcılar tarafından verilen cevaplar kıyaslandığında, olay çevresinde gelişen edebi metinler için verilen cevapların öğretici metinlere oranla daha fazla çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Bu durumun nedeni yine metin türleri ile ilişkilendirilebilir.

Katılımcıların Metnin Başlığının Metne Uygunluğu Konusu Hakkındaki Düşünceleri

Bir metinde ve paragrafta konuyu en iyi şekilde kapsayıp yansıtan sözcük veya sözcük grubuna başlık adı verilir. Başlık metnin konusu hakkında bilgi verir ve ana düşüncüyü çağırır. Metne konan başlık, o metinde işlenmesi düşünülen ana düşüncenin aynasıdır ve tıpkı ana düşünce gibi metnin bütününe kapsamaktadır. Bu sebeple başlığın metinde işlenen konuya uygun olması ve metnin içeriğini tam olarak yansıtması gerekmektedir.

Öğrencilerin deneyimlerini ve ön bilgilerini metnin ana düşüncesiyle ilişkilendirebilmelerini sağlamak amacıyla yazılı metinlerde ön örgütleyici işlevi gören unsurlardan biri de metnin başlığıdır.

Yazınsal metinler başta olmak üzere yazarın anlatımı, dili, kullandığı simgeler, imgeler, yazdığı metnin kurgusu, türü vb. özellikler metni algılamada ipuçları veren kodlar arasındadır. Metnin başlığı da bu kodlar arasında yer alan ve metne ilk bakışta göze çarpan unsurdur. Her metnin kendi işlevine ve üslubuna yönelik farklı kod sistemlerinden oluşması sebebiyle kazanım etkinliklerinde olduğu gibi metin etkinlikleri baştan belli olamaz. Metindeki dil kullanımı ve metnin içeriği, oluşturulacak etkinliği belirleyerek bu etkinlikleri biçimlendirir. (Çetinkaya vd., 2013, s. 188-210).

Çalışmamızda, örneklem grubuna sorulan sorulardan biri de okunan metinlerin başlıklarının metinlere uygun olup olmadığına yöneliktir. Bu soru karşısında genel anlamda

tüm katılımcılar, metinler ile başlıklarının birbirleriyle uyumlu oldukları yönünde görüş bildirmişlerdir. Bununla birlikte K1, tiyatro ve hikâye metnlerinin; K3 de deneme ve sohbet metnlerinin başlıkları ile okudukları metnin uyumlu olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların tamamı, tiyatro metninin başlığının “Evlilik Yıldönümü” olmasını uygun bulmamış; bu metnin başlığı için farklı önerilerde bulunmuşlardır. Önerilen başlıklar incelendiğinde ise katılımcıların 4’ü, içinde “sorumsuzluk” kavramı geçen, katılımcıların 1’i de içinde “sorun” kavramı geçen ifadeler kullanmışlardır. K1 hikâye metni için “İlk Adım” başlığını önerirken, K3 deneme ve sohbet metinleri için başlık önerisinde bulunmamıştır.

Katılımcıların metinlerin başlıklarının metinlere uygunluğu konusu hakkındaki düşünceleri aşağıdaki şekilde tablolaştırılmıştır:

Tablo 22

Katılımcının Metinlerin Başlıklarının Metinlere Uygunluğu Konusu Hakkındaki Düşünceleri

S5. Başlığın metne uygunluğunu değerlendiriniz.		
Metin türü ve adı	K1	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Metnin başlığı uygun değil (Babanın sorumsuzluğu olabilirdi.)	Metnin başlığının
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Başlık uygun olmuş.	metne
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Metnin başlığı uygun değil. (Başlık İlk Adım olabilirdi.)	uygunluğunun değerlendirilmesi
Makale Metni: Büyük Fırtına	Metnin başlığı yazıya uygun.	konusuna metin
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Metnin başlığı bu metne uygundur.	türünün etkisini
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Metnin başlığı uygun ve güzel.	tespit etmek

K1, öğretici metinlerin ve fabl türünün başlığını uygun bulmuş, tiyatro ve hikâye türü için ise yeni başlık önermesinde bulunmuştur. Bu durum katılımcının, önermede bulunduğu metinleri daha iyi anladığını akla getirmekteyse de konu hakkında kesin cümleler kullanmak tek taraflı bir bakış açısının sonucu olur.

Tablo 23

Katılımcının Metinlerin Başlıklarının Metinlere Uygunluğu Konusu Hakkındaki Düşünceleri

S5. Başlığın metne uygunluğunu değerlendiriniz.		
Metin türü ve adı	K2	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Ailedeki sorumsuzluk	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Başlık metne uymuş. Zaten olay kurt ve köpek arasında geçiyor.	Metnin başlığının
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Başlık uymuş.	metne uygunluğunun
Makale Metni: Büyük Fırtına	Başlık uymuş çünkü metin fırtına ve nedenlerinden bahsediyor.	değerlendirilmesi
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Başlık uymuş çünkü zaten kitaplardan ve kitaplıktan bahsediliyor metinde	konusuna metin türünün etkisini tespit etmek
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Başlık uymuş çünkü kışları hava ılık yazları soğuk oluyor. Kışları çok kar yağmıyor, yazları da güneş açmıyor.	

K2, tiyatro dışındaki tüm metin türlerinin başlıkları uygun bulmuş ve bu düşüncesinin sebeplerini açıklamıştır. Tiyatro metninde ise başlığın ana düşünceyi daha çok yansıtan “sorumsuzluk” kelimesi barındırmasını önermiştir. Bu durum, katılımcının tiyatro metnini daha iyi anladığı konusunda ipucu verebilir.

Tablo 24

Katılımcının Metinlerin Başlıklarının Metinlere Uygunluğu Konusu Hakkındaki Düşünceleri

S5. Başlığın metne uygunluğunu değerlendiriniz.		
Metin türü ve adı	K3	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Ailedeki sorunlar	Metnin başlığının
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Uygun. Çünkü metinde kurt ile köpektten bahsediyor.	metne uygunluğunun
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Uygun çünkü hayatta ne olursa olsun geç kalmamızı anlatan bir metin.	değerlendirilmesi
Makale Metni: Büyük Fırtına	Uygun çünkü metinde büyük fırtınanın sebeplerinden bahsedilmektedir.	konusuna metin türünün etkisini tespit etmek

Tablo 24'ün devamı

S5. Başlığın metne uygunluğunu değerlendiriniz.		
Metin türü ve adı	K3	Amaç
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Metnin başlığı uygun değil. Çünkü metinde başlıkla uyumlu şeylerden bahsedilmiyor	Metnin başlığının metne uygunluğunun değerlendirilmesi
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Metnin başlığı uygun değil. Çünkü metinde başlıkla uyumlu şeylerden bahsedilmiyor.	konusuna metin türünün etkisini

K3, “metinde başlıkla uyumlu şeylerden bahsedilmiyor.” gerekçesini sunarak söyleşi ve deneme türünün başlıklarının metne uygun olmadığını öne sürmüştür. Oysa bu iki metin türünde de başlıkla uyumlu bir konudan bahsedilmektedir. Bu durum, katılımcının bu iki metin türünü çok iyi anlamadığına ya da bu iki metin türünün soyut olduğuna yönelik ipucu olabilir. Bununla birlikte tüm katılımcılarda olduğu gibi K3 de tiyatro metninin başlığını metinle uyumlu bulmayarak başlık önerisinde bulunmuştur.

Tablo 25

Katılımcının Metinlerin Başlıklarının Metinlere Uygunluğu Konusu Hakkındaki Düşünceleri

S5. Başlığın metne uygunluğunu değerlendiriniz.		
Metin türü ve adı	K4	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Aile içindeki kavgalar ve aile fertlerinin sorumsuzlukları	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Metne uygun bir başlık olmuş. Zaten fabllar böyle başlıklar alırlar.	Metnin başlığının metne uygunluğunun değerlendirilmesi
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Başlık metinle uyumlu.	konusuna metin türünün etkisini tespit etmek
Makale Metni: Büyük Fırtına	Başlık uygun fakat “Gizemli Fırtına” başlığı da kullanılabilirdi.	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Başlık metinle uyumlu.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Metinle uyumlu çünkü mevsimlerin değiştiğinden bahsediyor.	

Tüm katılımcılarda olduğu gibi K4 de tiyatro metninin başlığını metinle uyumlu bulmamış ve metin için bir başlık önerisinde bulunmuştur. Tüm katılımcıların bu konuda hemfikir olması tiyatro metninin başlığının gerçekten de uygun olmadığını düşündürmektedir. Ayrıca bu durumdan yola çıkarak tüm katılımcıların tiyatro türünü daha iyi anladığını söylemek mümkündür. Bu durum da tiyatro metninin gerek olay çevresinde oluşu gerekse de karşılıklı konuşmalara dayalı olması sebebiyle daha somut bir özellik taşıması ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 26

Katılımcının Metinlerin Başlıklarının Metinlere Uygunluğu Konusu Hakkındaki Düşünceleri

S5. Başlığın metne uygunluğunu değerlendiriniz.		
Metin türü ve adı	K5	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Aile içindeki sorumsuzlukların aile ortamına zarar vermesi	Metnin
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Metnin başlığı uygun. Çünkü fablların başlığı genellikle böyle olur.	başlığının metne uygunluğunun değerlendirilmesi
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Uygun.	konusuna metin türünün etkisini tespit etmek
Makale Metni: Büyük Fırtına	Başlık metne uyumuş	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Metnin başlığı uygundur.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Başlık metnin içeriğine uygundur.	

K5, tiyatro türü dışındaki metinlerin başlıklarını uygun bulmuş ve bu düşüncesinin sebeplerini açıklamıştır. Katılımcının tiyatro türü için önerdiği başlık ise başlık ifadesinden ziyade metnin ana fikrini belirten bir ifadedir

Okunan metinlerin başlıklarının metinlere uygun olup olmadığına yönelik soruya verilen cevaplar incelendiğinde olay metinleri için verilen cevapların daha net ve somut ifadeler olduğu görülmektedir. Öğretici metinler için verilen cevaplar ise daha soyut ve belirgin olmayan ifadelerdir. Bu durumun okunan metinlerin tür özellikleri ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Katılımcıların Metinde Beğendikleri Ve Beğenmedikleri Yönler

Herhangi bir metnin, okuyucu tarafından kısmen veya tamamen beğenilip beğenilmemesinde birçok faktörün etkisini görmek mümkündür. Bu faktörler metnin yazarıyla ilişkili olabileceği gibi metnin okuyucusu veya okuma ve yazma sırasındaki çevresel faktörlerden kaynaklı olabilir. Çalışmamızın konusu gereği burada okunan metinlerde beğenilen ya da beğenilmeyen yönleri metin türü bağlamında ele almak uygun olacaktır.

Katılımcıların metinde beğendikleri ve beğenmedikleri yönler aşağıdaki gibi tablolaştırılmıştır:

Tablo 27

Katılımcının Metin Türlerinde Beğendiği ve Beğenmediği Yönler

S6. Metinde beğendiğiniz ve beğenmediğiniz yönleri nedenleriyle birlikte belirtiniz.		
Metin türü ve adı	K1	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Babanın çözümü şiddette bulmasını beğenmedim.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Hepsinin sadece sahipleri yaşlanınca köpeği kovmasını beğendim.	Metin türünün
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Kızın hareketini beğendim ama gencin hareketini beğenmedim. Keşke dolabına atmak yerine bir kez açsaydı.	katılımcıların metinde
Makale Metni: Büyük Fırtına	Metnin tamamını beğendim çünkü insanları bilgilendiriyor.	beğendikleri ve beğenmedikleri yönlerin
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitap okumayı insana sevdirmesinden dolayı metni beğendim.	belirlenmesine etkisini tespit
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Metni beğendim çünkü insanları iklim değişikliği konusunda bilgilendiriyor.	etmek

K1, makale ve söyleşi metinlerini “bilgi verici” olmaları nedeniyle beğendiğini ifade etmiştir. Katılımcı diğer metinlerde beğendiği ve beğenmediği hususları ise daha somut ifade etmiştir.

Tablo 28

Katılımcının Metin Türlerinde Beğendiği ve Beğenmediği Yönler

S6. Metinde beğendiğiniz ve beğenmediğiniz yönleri nedenleriyle birlikte belirtiniz.		
Metin türü ve adı	K2	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Şiddet kısmını beğenmedim.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Kurt ile köpeğin birbirlerine yardım etmelerini beğendim. Sahibinin yaşlandığında köpeğini ormana bırakmasını beğenmedim.	Metin türünün katılımcıların metinde beğendikleri ve beğenmedikleri yönlerin belirlenmesine etkisini tespit etmek
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Metni beğendim. Çünkü çocuk, öleceğini bildiği halde kızla tanışmaya karar vermiş	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Uzayda olan fırtınaları dünyadaki insanlara anlatmasını beğendim.	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Beğendim çünkü metin vaktin boş geçirilmesinden kitap okuyarak geçirilmesi gerektiğini anlatıyor.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Beğendim. İnsanlara bilgi veriyor.	

Tablo 28'e bakıldığında K2'nin öğretici metinleri bilgi verici olmaları nedeniyle beğendiği görülmektedir. Katılımcı tiyatro ve fabl türlerinde beğenmediği yönleri ifade etmiştir. Katılımcının cevaplar incelendiğinde olay metinlerindeki beğendiği ve beğenmediği yönleri daha detaylı ve somut ifadelerle cevaplandığı görülmektedir.

Tablo 29

Katılımcının Metin Türlerinde Beğendiği ve Beğenmediği Yönler

S6. Metinde beğendiğiniz ve beğenmediğiniz yönleri nedenleriyle birlikte belirtiniz.		
Metin türü ve adı	K3	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Sorumsuz ve şiddete meyilli aile bireyleri olduğundan dolayı metni beğenmedim..	Metin türünün
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Beğendim çünkü metin, herkesin düşman bildiği hayvanların birbirleriyle dayanışmasını anlatıyor.	katılımcıların metinde
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Beğenmedim çünkü erkek aldığı CD'lere bakmıyordu.	beğendikleri ve beğenmedikleri
Makale Metni: Büyük Fırtına	Beğendim çünkü kanıtlanabilir şekilde yazılmış.	yönlerin
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Beğendim çünkü yazar okuduğu kitaplarla ilgili bilgi vermiş.	belirlenmesine etkisini tespit
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Beğendim çünkü iklim değişikliğinin sebepleri net bir şekilde açıklanmış	etmek

K3, öğretici metinleri beğenme veya beğenmeme sebeplerini bu metinlerin yazılış amaçları ile açıklamıştır. Katılımcı makale metnini kanıtlanma, deneme metnini bilgi verme söyleşi metnini ise açıklayıcı olma özellikleri ile ilişkilendirerek bu metinleri beğendiğini belirtmiştir. Olay çevresinde gelişen metinlere yönelik fikirlerini belirtirken ise katılımcının daha detaylı ve metinler içerisinde geçen olaylara yönelik ifadeler kullandığı görülmektedir.

Tablo 30

Katılımcının Metin Türlerinde Beğendiği ve Beğenmediği Yönler

S6. Metinde beğendiğiniz ve beğenmediğiniz yönleri nedenleriyle birlikte belirtiniz.		
Metin türü ve adı	K4	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Babanın, anneye kötü sözler söylemesini beğenmedim. Umut'un ailesine ders vermesini beğendim.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Köpeğin "Herkes bizi düşman bilse de biz uzaktan akrabayız." Demesini beğendim. Metinde beğenmediğim yer yok.	

Tablo 30'un devamı

S6. Metinde beğendiğiniz ve beğenmediğiniz yönleri nedenleriyle birlikte belirtiniz.		
Metin türü ve adı	K4	Amaç
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Erkeğin heyecanlanması ve kıza ilk görüşte aşık olmasını beğendim. Metinde beğenmediğim yer yok.	Metin türünün katılımcıların metinde beğendikleri ve beğenmedikleri yönlerin belirlenmesine etkisini tespit etmek
Makale Metni: Büyük Fırtına	Fırtınanın nedeninin açıklandığı yeri beğendim. Metinde beğenmediğim yer yok.	beğendikleri ve beğenmedikleri yönlerin belirlenmesine etkisini tespit etmek
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Kitaplar hem öğrenmek hem vakit geçirmek hem de hayal geliştirmek için okunabilir	beğenmedikleri yönlerin belirlenmesine etkisini tespit etmek
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Metnin, insanların yaptığı hataları anlatmasını beğendim.	belirlenmesine etkisini tespit etmek

K4, makale ve söyleşi metinlerini beğenme sebebini metinlerin yazılış amacıyla ilişkilendirmiş; diğer metin türlerini beğenme ya da beğenmeme sebeplerini ise metinlerin içerikleriyle ilişkilendirmiştir.

Tablo 31

Katılımcının Metin Türlerinde Beğendiği ve Beğenmediği Yönler

S6. Metinde beğendiğiniz ve beğenmediğiniz yönleri nedenleriyle birlikte belirtiniz.		
Metin türü ve adı	K5	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Birçok yerinde şiddet olduğu için metni beğenmedim. Fakat diğer taraftan bilinçli bir çocuk var ve diğer aile fertlerine iyi bir ders veriyor.	Metin türünün katılımcıların metinde beğendikleri ve beğenmedikleri yönlerin belirlenmesine etkisini tespit etmek
Fabl Metni: Kurt ile Köpek Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Metnin kibar bir dille anlatılmasını beğendim. Metnin gidiş yolunu beğendim. Metinde beğenmediğim yer yok.	beğendikleri ve beğenmedikleri yönlerin belirlenmesine etkisini tespit etmek
Makale Metni: Büyük Fırtına	Metnin bilgi verici ve açıklayıcı olmasını beğendim. Metinde beğenmediğim yer yok.	belirlenmesine etkisini tespit etmek
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Seçmesini bilen için kitabın pek çok meziyetleri olduğu kısmı beğendim Metinde beğenmediğim yer yok.	belirlenmesine etkisini tespit etmek
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Metinde beğenmediğim yer yok.	belirlenmesine etkisini tespit etmek

K5 metinleri beğenme veya beğenmeme yönlerini daha çok metinlerin içerikleriyle ilişkilendirmiştir. Katılımcının özellikle tiyatro metni için verdiği cevabın metindeki olaya yönelik, somut ve detaylı olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki tablolar incelendiğinde, katılımcıların okudukları metinlerde birbirinden farklı hususlara yönelik olarak beğeni geliştirdiği görülmektedir. Tablolara dayanarak katılımcıların metinlere karşı beğeni geliştirmesinin, öğretici metinlerde metinlerin yazılış amacı ile olay çevresinde gelişen edebi metinlerde ise metinlerin içerikleriyle ilişkilendirerek cevaplandıkları anlaşılmaktadır. Zira katılımcılar makale türünde metnin “büyük fırtınanın nedeni hakkında bilgi vermesi”; deneme türünde metnin “kitap okumanın önemine dikkat çeken bir yazı olması”, sohbet türünde ise metnin “iklim değişikliği ve bunun sebepleri konusunda farkındalık uyandırması” ile ilişkili olarak metni beğenip beğenmediklerini ifade etmişlerdir. Olay çevresinde gelişen edebi metinlerde ise katılımcıların cevapları metinlerin içeriklerine bağlı olarak birbirinden farklılaşmıştır. Zira her katılımcı okuduğu metinde farklı hususlara değinmiştir. Bununla birlikte fabl türünde verilen cevapların yine “yardımlaşma” kavramını içerdiği görülmektedir.

Burada esas olan katılımcıların verdikleri cevapları birbirleriyle benzerlik ve farklılık taşıması değil verilen cevapların okunan metnin türü ile ilişkili olup olmadığıdır. Metni beğenip beğenmeme konusunun bireysel farklılıklar barındırması olağandır. Fakat tablodaki cevaplar incelendiğinde katılımcıların öğretici metin türleri için verdikleri cevaplarda beğenin hep “bilgi verme, açıklama, kanıtlama” gibi kavramlara dolayısıyla bu metinlerin amaçlarına dayandırıldığı görülmektedir. Olay metinlerinde ise katılımcıların tamamının, beğenilerini metinlerin içeriğine yani olay örgüsü içinde yer alan bir bölüme dayandırdığı görülmektedir.

Katılımcıların Okunan Metnin, Türünün Özelliklerini Yansıtıp Yansıtmadığı Konusu Hakkındaki Düşünceleri

Yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmış olan Türkçe Dersi Öğretim Programı, “anlamayı, sadece parçaların (kelimelerin, cümlelerin, paragrafların) anlamına ulaşma değil, metnin bütününe anlama” olarak değerlendirdiği için programda belirlenen okuma kazanımları, öğrencinin zihninde “metin bilinci” uyandıracak yeterliliğe sahiptir. Başka bir ifadeyle, metinlerin sözcüksel ve dilbilgisel bağlaşıklık ilişkilerine göre yapılandırılmış olan yapıdan konu, başlık, ve yardımcı /ana fikir değişimi belirleyicileri gibi metnin manasını yansıtan büyük çaplı yapı ölçütlerine ulaşılması hedeflenmektedir. Ayrıca okuma becerisi kazandırma etkinliklerinde, metin bir bütün olarak değerlendirilmekte; metin türlerinin dil ve anlatım özellikleri ve planı gibi üstyapı özelliklerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Burada mühim olan, hedeflenen kazanımları gerçekleştirmek adına, metnin genel anlamı bağlamında işlevlerini belirlemeyi, metinlerin dilbilgisel/dilsel yapılarını tanımayı ve metnin tür özelliklerini içselleştirmeyi sağlayan etkinlikler düzenlemektir (Dilidüzgün, 2008, s. 113).

Okunan metnin, türünün özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı konusu hakkındaki düşüncelere yönelik cevapları incelendiğinde katılımcıların tamamının okudukları metinlerin, türlerinin özelliklerini yansıttığını ifade ettikleri görülmektedir. Bununla birlikte verilen cevapların bir kısmında katılımcılar fikirlerinin nedenini belirtirken bir kısmında da neden belirtmemişlerdir.

Tiyatro metni hakkında katılımcıların tamamı, metnin kendi türünün özelliklerini yansıttığını; çünkü bu metinde karşılıklı konuşmaların yer aldığını ifade etmişlerdir. Aynı şekilde katılımcılar fabl türünün de hayvanların konuşmalarına yer vermesinden ötürü türünün özelliklerini yansıttığını belirtmişlerdir. Hikâye türü için de K5 verdiği cevabın nedenini açıklamamış; K1 de türün özelliğini yanlış açıklamıştır. Diğer katılımcılar ise türün özelliğini kısaca açıklayarak metnin, türünün özelliklerini yansıttığını ifade etmişlerdir. Makale

metninde ise K4 ve K5 türün özelliklerini açıklamazken, K1 ve K2 makale türünün bilgi verici metin olduğuna, K3 ise kanıtlama amacı taşıdığına dikkat çekmiştir. Denem metni için ise K2, K3 ve K4 türün özellikleri doğru ve birbirleriyle benzer şekilde açıklarken, K5 türün özelliklerini açıklamamış; K1 de yanlış açıklamıştır. Söyleşi metninde ise K4 ve K5'in, türün özelliklerini açıklamadığı; K1 ve K2'nin de yanlış açıkladığı görülmektedir. Tüm bu verilerden hareketle okudukları metinlerin, türlerinin özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı sorusuna yönelik olarak katılımcıların verdikleri cevapların yalnızca metni anlama ile ilgili olmadığı, metnin türünün özelliklerinin bilinmesi ile de ilgili olduğu görülmektedir.

Tablo 32

Katılımcının Metinlerin, Türlerinin Özelliklerini Yansıtıp Yansıtmadığı Konusu Hakkındaki Düşünceleri

S7. Okuduğunuz metin, türünün özelliklerini yansıtıyor mu? Belirtiniz.		
Metin türü ve adı	K1	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Yansıtıyor. Çünkü karşılıklı diyaloglar halinde.	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Yansıtıyor. Çünkü metin anlayışlı yazılmış; türü fabldır.	Okunan metnin, türünün özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı konusunda metin türünün anlama becerisine etkisini tespit etmek
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Yansıtıyor. Çünkü okuyanlar ders çıkarabiliyor.	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Yansıtıyor. Çünkü insanı bilgilendiriyor.	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Yansıtıyor. Çünkü insana kitap okuma zevki veriyor.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Yansıtıyor. Çünkü insanın iklim değişikliği için yapması gerekenleri söylüyor	

K1 tüm metinlerin, türlerinin özelliklerini yansıttığını belirtmiş ve bu düşüncesinin nedenlerini türün özellikleriyle açıklamıştır. Katılımcının tiyatro ve makale metinlerinin tür özelliklerinin daha doğru bir şekilde ifade ettiği görülmektedir.

Tablo 33

Katılımcının Metinlerin, Türlerinin Özelliklerini Yansıtıp Yansıtmadığı Konusu Hakkındaki Düşünceleri

S7. Okuduğunuz metin, türünün özelliklerini yansıtıyor mu? Belirtiniz.		
Metin türü ve adı	K2	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Yansıtıyor. Karşılıklı konuşma şeklinde	
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Yansıtıyor. Çünkü hayvanlar konuşuyor.	Okunan metnin, türünün özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı konusunda metin türünün anlama becerisine etkisini tespit etmek
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Yansıtıyor. Çünkü kısa bir metindir; yoğun bir etki uyandırmış ve az sayıda karaktere yer vermiş.	
Makale Metni: Büyük Fırtına	Yansıtıyor. Çünkü bu bir bilgi yazısı.	
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Yansıtıyor. Samimi bir şekilde yazılmış.	
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Yansıtıyor. Çünkü bu metinde bir kişinin düşüncesi değil birden fazla kişinin düşüncesi yazıyor.	

K2 tüm metinlerin, tür özelliklerini yansıttıklarını belirtmiştir. Bu görüşlerinin nedenlerini de türlerin özellikleriyle açıklamış fakat her tür için en bilindik tek bir sebep öne sürmüştür.

Tablo 34

Katılımcının Metinlerin, Türlerinin Özelliklerini Yansıtıp Yansıtmadığı Konusu Hakkındaki Düşünceleri

S7. Okuduğunuz metin, türünün özelliklerini yansıtıyor mu? Belirtiniz.		
Metin türü ve adı	K3	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Yansıtıyor. Çünkü tiyatro metinlerinde karşılıklı konuşma geçmektedir.	Okunan metnin, türünün özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı konusunda metin
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Yansıtıyor. Çünkü fablda hayvanlar konuşur.	
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Yansıtıyor. Çünkü hikâyeler kısadır ve bir olayı anlatırlar.	

Makale Metni: Büyük Fırtına	Yansıtıyor. Çünkü makale yazıları kanıtlanabilirlik taşır. Bu yazı da kanıtlanabilir bir şekilde yazılmış.	türünün anlama becerisine etkisini
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Yansıtıyor. Çünkü deneme yazıları bir konu seçerek kendi görüşlerini yansıtır.	tespit etmek
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Yansıtıyor. Söyleşi yazılarında sanki karşısında biri varmış gibi sorular sorulur, konuşulur.	

K3 tüm metinlerin tür özelliklerini yansıttığını belirtirken metinlerin özelliklerini doğru cümlelerle ifade etmiştir.

Tablo 35

Katılımcının Metinlerin, Türlerinin Özelliklerini Yansıtıp Yansıtmadığı Konusu Hakkındaki Düşünceleri

S7. Okuduğunuz metin, türünün özelliklerini yansıtıyor mu? Belirtiniz.		
Metin türü ve adı	K4	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Yansıtıyor. Çünkü karşılıklı diyaloglar halinde.	Okunan metnin, türünün özelliklerini
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Yansıtıyor. Çünkü hayvanlar konuşuyor.	yansıtıp
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Yansıtıyor. Çünkü hayat hikâyesi anlatılmış.	yansıtmadığı
Makale Metni: Büyük Fırtına	Yansıtıyor.	konusunda metin türünün anlama becerisine etkisini
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Yansıtıyor. Yazar kişisel görüşlerinden bahsetmeden yazmıştır.	tespit etmek
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Yansıtıyor.	

K4, olay çevresinde gelişen edebi metinlerin, türlerinin özelliklerini yansıttığını belirtmiş ve bu düşüncesinin nedenlerini doğru ve isabetli cümlelerle açıklamıştır. Aynı durum katılımcının deneme türü hakkındaki görüşlerinin açıklarken de kısmen benzer özellik taşımaktadır. Bununla birlikte katılımcı makale ve söyleşi türlerinin özelliklerinden hiç bahsememiştir fakat bu metinlerin türlerinin özelliklerini yansıttığını belirtmiştir. Bu durum

katılımcının bu metinlerin tür özelliklerini çok iyi bilmemesi ya da türlerin özelliklerini bildiği halde metinlerde bunu tespit edememesi ile açıklanabilir.

Tablo 36

Katılımcının Metinlerin, Türlerinin Özelliklerini Yansıtıp Yansıtmadığı Konusu Hakkındaki Düşünceleri

S7. Okuduğunuz metin, türünün özelliklerini yansıtıyor mu? Belirtiniz.		
Metin türü ve adı	K5	Amaç
Tiyatro Metni: Evlilik Yıldönümü	Yansıtmaktadır. Karşılıklı bir konuşma vardır.	Okunan metnin, türünün özelliklerini
Fabl Metni: Kurt ile Köpek	Yansıtıyor.	yansıtıp yansıtmadığı
Hikâye Metni: Geç Kalmayın	Evet yansıtıyor.	konusunda metin
Makale Metni: Büyük Fırtına	Evet yansıtıyor.	türünün anlama
Deneme Metni: Kitaplık ve Okuma	Evet yansıtıyor.	becerisine etkisini
Söyleşi Metni: Yazımız Kış, Kışımız Yaz Oluyor	Metnin özelliklerini yansıtıyor.	tespit etmek

K5, tiyatro metni hariç diğer metinlerin türlerinin özelliklerini yansıttıklarını ifade etmiş fakat bu düşüncesinin nedenlerini belirtmemiştir. Tiyatro metninin ise karşılıklı konuşmaya dayalı olması nedeniyle türünün özelliklerini yansıttığını ifade etmiştir.

Öğretici metinler ve olay çevresinde gelişen edebi metinlerin tür özelliklerini yansıtıp yansıtmadığı hakkında katılımcılar tarafından verilen cevaplar kıyaslandığında, katılımcıların öğretici metinlerin tür özelliklerini çok iyi bilmedikleri ya da bildiklerini okudukları metinlerde tespit edemedikleri görülmektedir. Bunun yanı sıra katılımcıların olay metninin tür özelliklerini daha doğru ve net bir şekilde ifade ettikleri görülmektedir. Bu durum, olay metninin gerek içerik gerekse de biçim özellikleri bakımından daha somut metinler olmasından ileri gelebilir.

Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Tartışma, Sonuç

Tartışma, Sonuç

“Okuma becerisi” kavramı son yıllarda önemi daha iyi anlaşılan ve üzerinde birçok akademik çalışma yapılan bir kavramdır. Literatürde “okuduğunu anlama becerisi” olarak da geçen bu kavram, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından da eğitim-öğretim plan ve programlarına dahil edilmesi istenen bir beceri alanıdır.

Konu üzerinde yapılan akademik çalışmaların içeriğine bakıldığında her araştırmacının konuyu farklı yönleriyle ele aldığı görülmektedir. Bu çalışmaların en eskilerinden biri 1993 yılında Nur Akçin tarafından yazılan “Okuma Becerisinin Kazanılmasında Görsel Algısal Gelişimin Rolü” adlı yüksek lisans tezidir. İlkokul birinci sınıfa devam eden öğrencilerde okuma becerisinin kazanılmasında görsel algı gelişiminin etkisini incelemek üzere planlanan bu çalışmada okuma becerisinin kazanılmasında görsel algı gelişiminin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1996 yılında Melek Demirel tarafından hazırlanan “Bilgilendirici Metin Türünün Ve Okuduğunu Kavrama Becerisinin Altıncı Sınıf Öğrencilerinin Öğrenme Düzeyine Etkisi” adlı doktora tezi de okuduğunu anlama becerisi konusunu metin türleri düzleminde ele alan bir çalışmadır. Bu araştırma, açıklayıcı metinlerin ("sadece metin", "resimli metin", "grafik gösterimli metin" ve "resimli metin ve grafik gösterimi" içeren dört değişkenli) bireysel ve kolektif etkilerini belirlemek ve okuduğunu anlama üzerine etkisini tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda açıklayıcı metinlerle çalışmış öğrencilerin öğrenme düzeylerinde anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuca göre metin türünün öğrenme düzeyi üzerinde önemli bir etkisi olduğu iddia edilmiştir.

Konu ile ilgili yapılan önemli çalışmalardan biri de 2003 yılında Ahmet Güneylî tarafından yapılan “Metin türlerine göre okuduğunu anlama becerisinin sınanması” adlı

doktora çalışmasıdır. Araştırmanın amacı, “Türkiye’de ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde yükseköğretimde sınıf öğretmenliği programında öğrenim gören öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini sınamak, metin türü farklılıklarının okuduğunu anlama becerilerine etkisini araştırmak ve öğrenci grupları arasında okuduğunu anlama becerileri bakımından anlamlı bir fark olup olmadığını ortaya koymak”tır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin öğretici metinleri anlama düzeyleri yazınsal metinleri anlama düzeylerine göre daha yüksek bulunmuştur. Bu çalışma da, öğrencilerin okuma becerisi gelişiminde metin türünün etkisini göstermesi açısından araştırmamızla paralellik göstermektedir.

Başak Ümit Bozkurt tarafından yapılan çalışmada, okuma eğitiminde metin türlerini sınıflandırma üzerinde durulmuştur. Bozkurt’un çalışmasında metin türleri, okuma çalışmalarında öyküleyici/yazınsal/kurgusal metinler, bilgilendirici /öğretici metinler ve şiir biçiminde üçlü bir sınıflamayla ele alınmaktadır.Bozkurt, çalışmasında türlerin ayrımı sorunsalına değinmiş ve çoklu/karma türlerin öğretimiyle ilgili önerilere yer vermiştir. Çalışmamızda da belirtildiği gibi, türlerin ayırt edici özelliklerinden dolayı öğrenci kazanımları farklılaşmaktadır. Bu durum, metnin türüne göre bir strateji ortaya koyma gereği doğurmaktadır. Çalışmamız, bu açıdan Bozkurt’un çalışmasıyla örtüşmektedir.

Bu çalışmada “ortaokul öğrencilerinin okuma becerisi kazanmasında metin türünün etkisi”ni incelemek amaç edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda elde edilen veriler yorumlanmış ve ortaya bazı sonuçlar çıkmıştır.

Öğrencilerin okuduklarını anlama oranları ve bu doğrultuda metne yönelik sorulara verdikleri cevaplar okunan metin türüne göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle metin özelinde yaklaşımlar sergilenmeli ve öğrencinin metnin kazanımlarından en yüksek verimi alması sağlanmalıdır.

Genel anlamda öğrencilerin olay metinlerini daha iyi anladığı ve bu metinlere yönelik olarak geliştirilen sorulara daha anlamlı cevaplar verdikleri görülmektedir. Böyle bir sonucun elde edilmesi, öğrencilerin eğitimlerinin ilk yıllarından itibaren olay çevresinde gelişen metinlerle daha fazla uğraşmalarından kaynaklanmakta olabilir. Bununla birlikte olay metinlerinde anlamı bilinmeyen kelimelerin temeldeki anlamı etkilemediği, dolayısıyla anlamaya ve akıcı okumaya olumsuz manada etki etmeyeceğini söylemek mümkündür. Fakat öğretici metinlerde durum böyle değildir. Bu metinlerde bilinmeyen kelime ve kavramlarla karşılaşması, okur için metnin akıcılığını bozabilmektedir.

Öğrencilerin olay çevresinde gelişen edebi metinlere oranla öğretici metinlerin yazılış amaçları için verdikleri cevapların daha net ve doğru bir şekilde ifade edildiği görülmüştür. Bu durum, yazarın vermek istediği mesajı kavrayabilmek açısından büyük önem taşımaktadır. Öğrencinin metinden ders niteliğinde evrensel yargılar çıkarması ciddi bir kazanımdır. Bozkurt'un araştırmasında vurguladığı düşünceler burada kendini göstermektedir. Metne göre hazırlık yapılmalı, öğrenci tarafından anlaşılması güç olan metinlerin kavranması için çaba harcanmalıdır.

Metinlerin yardımcı düşüncelerine dair verilen cevapların özellikle öğretici metinlerde önemli ölçüde birbirlerinden farklılaştığı; olay çevresinde gelişen edebi metinlerde ise cevapların birbirleriyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu durum, ana fikri destekleyen unsurların öğrenci tarafından fark edilmesinin olay metinlerinde daha kolay olduğunu göstermektedir. Öğretici metinler ve olay çevresinde gelişen edebi metinlerde bulunan örtük anlamlar hakkında öğrenciler tarafından verilen cevaplar kıyaslandığında, olay çevresinde gelişen edebi metinler için verilen cevapların öğretici metinlere oranla daha çok çeşitlilik gösterdiği görülmektedir. Yardımcı düşünceleri ve örtük anlamları tespit etme konusunda yaşanan sorunlar, Güneşli'nin çalışmasında ortaya çıkan tür farklılığının etkisini göstermektedir.

Öğrencilerin metinlere karşı beğeni geliştirmesinin öğretici metinlerde metinlerin yazılış amacı ile olay çevresinde gelişen edebi metinlerde ise metinlerin içerikleriyle ilişkilendirerek cevaplandıkları görülmektedir.

Olay çerçevesinde gelişen edebi metinler başta olmak üzere yazarın anlatımı, dili, kullandığı simgeler, imgeler, yazdığı metnin kurgusu, türü vb. özellikler metni algılamada ipuçları veren kodlar arasındadır. Çalışmamız sırasında katılımcıların başlık gibi metne ilk bakışta göze çarpan bir unsura yönelik olarak öğretici metinlere nazaran olay çevresinde gelişen edebi metinlerin başlığını alımlamada daha başarılı oldukları görülmüştür.

İlk öğrenim yıllarından itibaren olay çerçevesinde gelişen metinler, okuma, anlama becerisi kazandırma ya da değerler eğitimi etkinliklerinde sürekli kullanılmakta ve öğretim süreci boyunca da neredeyse değişmez bir yapıda devam etmektedir. Olay çerçevesinde gelişen edebi metinlerin, öğretici metinlerine nazaran oldukça çeşitli yapılara sahip olması ve öğretici metinlerin daha fazla teknik kelime veya özel içerik içermesi öğrencilerinin olay metinlerini daha kolay alımlamasına yol açmaktadır. Çalışmamız sırasında da katılımcıların olay çerçevesinde gelişen edebi metinleri anlamakta, bu metinleri ana/yardımcı fikirlerini, konusunu, içerdikleri örtük anlamları bulmada, metinlerin başlıklarının uygunluğunu ve metinlerin tür özelliklerini taşıyıp taşımadıklarını değerlendirmede öğretici metinlere nazaran zorlanmadıkları, kendilerine yöneltilen sorulara anlaşılır ve net ifadelerle cevap verdikleri görülmektedir.

Özellikle olay çerçevesinde gelişen edebi metinlere oranla öğretici metinlerde bilindik kavramların az olmasının ve okuyucuların tüm bunlara ilişkin ön bilgilerindeki eksikliklerin, anlam kurma ya da ana fikir ve yardımcı fikir bulmada güçlüklerle yol açmıştır. Çalışmamız sırasında katılımcılar öğretici metinleri anlamada ve bu metinlere yönelik soruları cevaplamada güçlük çekmişlerdir. Bu konuda Akçin'in çalışmasında ortaya konan görsel

unsurların etkisi düşünülebilir. Görsel unsurlarla desteklenmiş bir metin, metnin daha kolay anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Öneriler

Araştırmanın sonuçları dikkate alındığında ileride yapılacak olan araştırmalara şu önerileri sunmak mümkündür:

- i. Farklı metin türlerinin okuma becerilerine etkisi incelenirken okuma becerisini yanı sıra okuduğunu anlama becerisi de ele alınabilir.
- ii. Metin türlerinin ortaokul öğrencilerinin okuma becerisine etkisini incelemenin yanı sıra aynı araştırma ilkokul ve lise öğrencileri için de yapılabilir.
- iii. Öğrencilerin metni okuma becerisiyle görsel okuma becerisi arasında bir bağlantı kurulabilir. Böylece özellikle öğretici metinlerin kazanımlarına ulaşmak daha kolay hale gelecektir.

Kaynakça

- Adalı, O. (2003). *Anlamak ve anlatmak*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Akyol, H. (2001). *Türkçe ilkokuma yazma öğretimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Akyol, H. (2003). *Türkçe ilkokuma ve yazma öğretimi*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Akyol, H. (2005). *Türkçe ilkokuma yazma öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Akyol, H. (2006). *Türkçe ilkokuma yazma öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Akyol, H. (2011). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Akyol, Hayati. (1998). *Kelime tanıma ve okumaya etkisi. selçuk üniversitesi eğitim fak. eğitim bilimleri bölümü. VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, 9-11 Eylül 1998. C. I. Konya.*
- Arıcı, A. F.(2012). *Okuma eğitimi*. İstanbul: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Armbruster, B. B., Anderson, T. H. and Ostertag, J. (1987). Does text structure/summarization instruction facilitate learning from expository text?. *Reading research quarterly*, 331-346.
- Bamberger, R. (1990). *Okuma alışkanlığını geliştirme* (Çev: Bengü Çapar). Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Başaran, M. (2013). Okuduğunu anlamının bir göstergesi olarak akıcı okuma. *Kuram ve Uygulamalarda Eğitim Bilimleri*, 13(4), 2277-2290.
- Baykızı, M. (2005). *Hızlı okuma teknikleri*. İstanbul: Kar Yayınları.
- Blahe, B. A. & J. M. Bennett (1993). *Yeni okuma teknikleri* (Çev. D. Şahiner). İstanbul: Rota Yayınları.
- Brady, M. and Leigh, J. A. (2005). *A little book of listening skills 52 essential practices for profoundly loving yourself and other people*. Los Altos, CA: Paideia.
- Buzan, T. (2006). *Aklını en iyi şekilde kullan* (Çev. Banu Ergüder). İstanbul: Arion Yayınevi.

- Bygate, M. (1987). *Speaking*. Oxford: Oxford University Publication.
- Cain, K. (2010). *Reading development and difficulties*. United Kingdom: BPS
- Calp, M. (2007). *Özel öğretim alanı olarak Türkçe öğretimi*. Ankara: Eğitim Kitapevi.
- Cemiloğlu, M. (2004). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. Bursa: Alfa Akademi.
- Chomsky, N. (1965). *Aspects of the theory of syntax*. Cambridge: M.I.T. Publication.
- Coşkun, E. (2002). Okumanın hayatımızdaki yeri ve okuma sürecinin oluşumu. *Türklük Bilimi Araştırmaları 11*, s. 231-244.
- Coşkun, E. (2005). *İlköğretim öğrencilerinin öyküleyici anlatımlarında bağdaşıklık, tutarlılık ve metin elementleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun, E ve Tiryaki, E. N. (2011). Tartışmacı metin yapısı ve öğretimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(16), ss. 63-73.
- Çetinkaya, Ç., Ateş, S. ve Yıldırım, K. (2013). Anlam kurmanın zor ve önemli bir becerisi: Ana fikir. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 9(3), 188-210.
- Çongur, H. R. (1995). Söz sanatı I. *TÖMER Dil Dergisi*, 28.
- Demiralp, O. (1995). *Okuma defteri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Demirel, Ö. (1999). *Türkçe öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2002), *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe Öğretimi* (3. Baskı). Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demirel, Ö. ve Şahinel, M. (2006). *Türkçe öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Demirel, Ö ve Şahinel, M. (2006). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Deniz, K. (2000). *Yazılı anlatım becerileri bakımından köy ve kent beşinci sınıf öğrencilerinin durumu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Çanakkale.

- Dilidüzgün, Ş. (2008). *Türkçe öğretiminde metindilbilimsel bağlamda uygulamalı bir yaklaşım* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Dilidüzgün, Ş. (2010). *Metindilbilim ve Türkçe öğretimi*. Morpa Yayınları: İstanbul.
- Dökmen, Ü. (1994). *Okuma becerisi, ilgisi ve alışkanlığı üzerine psiko-sosyal bir araştırma*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Duffelmeyer, F. A. and Duffelmeyer, B. B. (1991). Topic and main idea: Clearing up the confusion. *The Reading Teacher*, 45, 252-253.
- Duffy, G. G. (2009). *Explaining reading: A resource for teaching concepts, skills, and strategies*. Guilford Press.
- Emir, S. (1986). *Örneklerle kompozisyon yazma sanatı*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Gülerer, S. ve Batur, Z. (2004). Yanlış okuma tutum ve davranışları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 77-88.
- Günay, D. (2003). *Metin bilgisi*. Multilingual Yayınları. İstanbul.
- Gündüz, O. ve Şimşek, T. (2011). *Anlatma teknikleri 2 uygulamalı yazma eğitimi el kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Güneş, Metin. (1997). *İlkokul öğrencilerinin okuma düzeyleri ve dikkat özelliklerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi (Ankara ilinde bir araştırma)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Gürgen, İ. (2008). *Türkçe öğretimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Hagevik, S. (1999). Just listening. *Journal of Environmental Health*, 62(1), 46-48.

- Halliday, M. A. K. and Hasan R. (1976). *Cohession in English*. London: Routledge.
- Hitchcock, G. and Hughes D. (1995), *Research And The Teacher: A Qualitative Introduction To School-Based Research*. Routledge.
- Hock, M. F., Brasseur-Hock, I. F. and Deshler, D. D. (2015). Reading comprehension instruction for middle and high school students in english language arts: research and evidence-based practices. K. L. Santi ve D. K. Reed (Ed.) *Improving reading comprehension of middle and high school students* (ss. 99-118). New York: Springer.
- Hudson, R. F., Lane, H. B. and Pullen, P. C. (2005). Reading fluency assessment and instruction: What, why, and how?. *The Reading Teacher*, 58(8), 702-714.
- İşeri, K. (1998). Okuma ediminin eğitsel işlevi. *TÖMER Dil Dergisi*, 70.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (1999). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Engin Yayınları.
- Kintsch, W. and Van Dijk, T. A. (1983). *Strategies of discourse comprehension*. New York: Academic Press.
- Kuhn, M. R., Schwanenflugel P.J., Meisinger, E. B. (2010). Aligning theory and assessment of reading fluency: automaticity, prosody, and definitions of fluency. *Reading Research Quarterly*, 45(2), 230-251.
- Lucas, M. A. (1990). Four important factors in reading. *In English Teaching Forum*, 28(3), pp. 26-38.
- Makodia, V. V. (2009). *Role of body language in communication*. Jaipur, India: Paradise.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- MEB. (2013). *İlköğretim Türkçe 6 öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- MEB (2015). *Türkçe dersi (1-8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.
- MEB (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Basımevi.

- Meyer, B. J. and Rice, G. E. (1984). The structure of text. *Handbook of reading research, 1*, 319-351.
- Oskay, Ü. (2005). *İletişimin ABC'si*. İstanbul: Der Yayınları.
- Öz, F. (2001). *Uygulamalı Türkçe öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özbay, M. (2005). *Sesle ilgili kavramlar ve konuşma eğitimi*. Ankara: Millî Eğitim Yayınları
- Özbay, M. (2009). *Okuma eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. (2012). *Dinleme eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özdemir, E. (1983). *Okuma sanatı*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özdemir, E. (1987). *Okuma sanatı. Nasıl okumalı, neler okumalı*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Özdemir, Emin. (2005). *Eleştirel okuma*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Özsoy, Y. (1984). Okuma yetersizliği. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (1), 17-20
- Raimes, A. (1983). *Techniques in Teaching Writing*. London.
- Rashotte, C. A. and Torgesen, J. K. (1985). Repeated reading and reading fluency in learning disabled children. *Reading Research Quarterly*, 20(2), 180-188.
- Razon, N. (1982). Okuma güçlükleri. *Eğitim ve Bilim*, 39, 11-18.
- Razon, N. (1982). Okuma güçlükleri. *Eğitim ve Bilim*, 7(39), 1300-1337.
- Richek, M.A. Caldwell, J.S., Jennings, J. H. and Lerner, J.W. (2002). *Reading problems: assessment and teaching strategies*. Boston: Allyn & Bacon.
- Robertson, A. K. (2008). *Etkili dinleme* (Çev. E. Sabri Yarmalı). İstanbul: Hayat Yayınları.
- Rose, D.S. ve Di. (2000), Imagery Based Learning: Improved Elementary Students Reading Comprehension With Drama Techniques, *The Journal Of Educational Research*, 94(1), Berkeley.
- Royer, J. M. and Sinatra, G. M. (1994). *A cognitive theoretical approach to reading diagnostics*. NY: Plenum Publishing Corporation

- Ruşen, M. (2001). *Hızlı okuma (Hızlı okuyarak anlama ve seçmeli okuma yöntemleri)*. İstanbul: Alfa Basım
- Ruşen, M. (2012) *Okuma hızı*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Sadoski, M. ve Paivio, A. (2007). Toward a unified theory of reading. *Scientific Studies of Reading, 11*, 337-356.
- Samuels, S. J. (1979). The method of repeated reading, *The Reading Teacher, 32*.
- Serravallo, J. (2010). *Teaching reading in small groups*. Portsmouth: Heinemann.
- Sever, S. (1995), *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*, Ankara. Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2004). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı yayıncılık.
- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2006). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Shaywitz, S.E.(1996). Dyslexia. *Scientific American. 275*(5),98-105.
- Sidekli, S. ve Yangın, S. (2005). Okuma güçlüğü olan öğrencilerin okuma becerilerinin geliştirilmesine yönelik bir uygulama. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (11)*, 393-413.
- Sillars, S. (1997). *İletişim* (Çev. Nüzhet Akın). İstanbul: MEB Yayınları.
- Şengül, M., & Yalçın, S. K. (2004). Okuma ve anlama becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak hazırlanan bir model önerisi. *Milli Eğitim Dergisi, 164*(4), 36-58.
- Talada, J.A. (2007). *The relationship between oral reading fluency and comprehension*. (Unpublished PhD's thesis), Liberty University.
- Taşer, S. (1992). *Konuşma eğitimi*. İzmir: İleri Kitabevi.
- Temizkan, M. (2009). *Metin türlerine göre okuma eğitimi*. Ankara. Nobel Yayın Dağıtım.
- Urquhart, A. H. (1987). Comprehensions and interpretations. *Reading in a Foreign Language, 3*(2), 387-409.

- Uzun, S. L. (2006). *Öğrencilerin yazılı anlatım sürecindeki metinleştirme sorunları*. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, 04-06 Ekim, Ankara
- Ünalın, Ş. (2001). *Türkçe öğretimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ünalın, Ş. (2006). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ünalın, Ş. (2007). *Sözlü anlatım*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Van Dijk, T. and A. Kintsch, W. (1983). *Strategies of Discourse Comprehension*. Academic Press. Inc.
- Waks, L. J. (2007). Listening and reflecting: an introduction to the special issue. *Learning Inquiry*, 1(2), 83-87.
- Wallace, C. (2001). *Reading*. New York: Oxford University Publishing.
- Widdowson, H. G. (1978). *Teaching language as communication*. Oxford: Oxford University Press.
- Williams, E. & Moran, C. (1989). Reading in a foreign language at intermediate and advanced levels with particular reference to English. *Language Teaching*, 22, 217-28.
- Williams, R. (1983). Teaching the recognition of cohesive ties in reading in a foreign language. *Reading in a Foreign Language*, 1(1) 35- 52.
- Yalçın, A. (2002). *Türkçe öğretim yöntemleri yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Yavuz, M. (2010). Öğretmenlerin geri bildirimlerine göre okul müdürlerinin dinleme becerilerinin analizi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (H. U. Journal of Education)*, 38, 292-306.
- Yıldırım, A., Doğanay, A. ve Türkoğlu, A. (2009). *Okulda başarı için ders çalışma ve öğrenme yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Yılmaz, E. ve Jahiç, N. (2005). “Vire” hikâyesi üzerine metin dilbilimsel bir inceleme. V. Uluslararası Dil, Yazın, Deyişbilim Sempozyumu. Marmara Üniversitesi, İstanbul, 24-25 Haziran 2005.
- Yılmaz, E. ve Topal, Z. (2010). Türkçe öğretiminde metindilbilimsel çözümleme yönteminin uygulanması. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi* 27, 775-788.
- Yılmaz, E. ve Turanoviç, M. (2006). *Türk yazınında metinsel odaklama örnekleri: Bir motif, üç eser*. II. Uluslararası Karşılaştırmalı Edebiyatbilim Kongresi. Kongre Bildirileri, c. I, s. 189-208.
- Yin, K. R. (2017). *Durum çalışması araştırması uygulamaları* (3. Baskıdan Çev. İlhan Günbayı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Zutell, J. and Rasinski, T. V. (1991). Training teachers to attend to their student’s oral reading fluency. *Theory into Practice*, 30, 211-217.

Özgeçmiş

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: ABDULLAH GÜNGÖR

Doğum Yeri: FATİH

Doğum Tarihi: 01.07.1991

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi: MARMARA ÜİVERSİTESİ/ TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ

Yüksek Lisans Öğrenimi:ÇANAKKALE 18 MART ÜİVERSİTESİ/TÜRKÇE EĞİTİMİ

Bildiği Yabancı Diller:İNGİLİZCE(ORTA DÜZEYDE)

BİLİMSEL FAALİYETLERİ

- a) Yayınlar -SCI -Diğer
- b) Bildiriler -Uluslararası -Ulusal
- c) Katıldığı Projeler

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurumlar ve Yıl: MEB(2013-...)

İLETİŞİM

E-posta Adresi: abdullah.gungor.7817@gmail.com